

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hedda Wittbom

Restriktioner vid häktning
ur ett EU-rättsligt perspektiv

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare:
Helén Örnemark Hansen

Straff- och processrätt

HT 2010

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Introduktion	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställning	7
1.4 Avgränsning	8
1.5 Disposition	8
1.6 Metod och material	9
2 GÄLLANDE SVENSK RÄTT	10
2.1 Häktningens reglerna i Sverige	10
2.1.1 De fyra häktningfallen	10
2.1.2 Huvudregeln enligt 24 kap. 1 § 1st RB	11
2.1.2.1 Flyktfara	12
2.1.2.2 Kollusionsfara	12
2.1.2.3 Recidivfara	12
2.1.3 Obligatoriska regeln i 24 kap. 1 § 2 st. RB	13
2.1.4 Fakultativa regeln i 24 kap. 2 § RB	13
2.1.5 Utredningshäktning 24 kap. 3 § RB	14
2.1.6 Proportionalitetsprincipen	14
2.1.7 Förbud mot häktning i vissa fall	14
2.2 Förutsättningarna för restriktioner vid häktning	15
2.3 Lagstiftning	16
2.4 Kritik mot det svenska systemet	18
2.4.1 CPT:s besök 1991	18
2.4.2 CPT:s besök 1994	19
2.4.3 CPT:s rapport 1998	20
2.4.4 CPT:s rapport 2003	21
2.4.5 CPT:s rapport 2009	21
2.4.6 Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter rapport 2004	23
2.5 Åklagarmyndighetens riktlinjer	23

2.6	Utvecklingscentrum Malmös uppdrag och statistik	24
3	EU-RÄTT	26
3.1	Bakgrund till EU-rätten	26
3.2	Lagstiftning	28
3.2.1	Europakonventionen om mänskliga rättigheter	29
3.2.1.1	Artikel 3 Förbud mot tortyr	29
3.2.1.2	Artikel 5 Rätt till frihet och säkert	30
3.2.1.3	Artikel 8 Rätt till skydd för privat- och familjeliv	31
3.2.2	Tortyrkonventionen	32
3.3	Eurojust	33
4	TORTYRKOMMITTÉN – ELLER OM TORTYR	35
4.1	European Standards	36
4.1.1	Tortyr	38
4.1.2	Omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning	41
4.1.3	Häktningsrestriktioner	42
5	BELGISK RÄTT	46
5.1	Bakgrund	46
5.2	Häktningsrestriktioner	47
5.3	Alternativ till häktningsrestriktioner	49
6	DEN NYA HÄKTESLAGEN	51
6.1	Häktesutredningen och proposition 2009/10:135	51
6.2	De nya reglerna	52
7	ANALYS	55
7.1	Svensk rätt och belgisk rätt	55
7.2	EU-rätt	57
7.3	Tortyr	59
7.4	Sammanfattande kommentar	60
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	63
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	67

Summary

A person being arrested in Sweden on the suspicion of a crime may be subjected to restrictions according to chapter 24 § 5a RB while incarcerated, if the prosecutor finds there is a risk that the suspect will interfere with the investigation. The detainee being placed under restrictions during detention, may be forbidden to meet other detainees, receive visits from friends and family, receive phone calls or communicate by letter, read newspapers, watch television or listen to radio etcetera.

According to Swedish legislation and preliminary work, restrictions during detention is only allowed in exceptional situations, as restrictions is a measure that is a serious intervention in the detainees integrity and liberty, from which the detainee may suffer serious consequences. Detainees who are subject to restrictions become socially isolated, and this isolation can be psychologically and even physically harmful. However, still, Swedish prosecutors frequently use restrictions, and most prisoner, who are detained due to suppression of evidence is imposed restrictions.

This frequent use of restrictions has therefore become an issue of interest for the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. The Torture Committee, whose task is to ensure that EU Member States follow the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, has on several occasions criticized Sweden and claims that restrictions can constitute inhuman and degrading treatment, which is prohibited by the European Convention on Human Rights.

Article 3 of the European Convention on Human Rights prohibits torture and inhuman or degrading treatment or punishment within the EU. This article may be applied in cases when the use of restrictions during detention go too far and for too long of a period. The Torture Committee has worked out guidelines for when the restrictions during the detention are accepted under EU law and states that for restrictions to be justified, the isolation (the intervention of the detainees liberty) must be proportionate to the demands of the requirements of the investigation. This means that isolation should be used only in exceptional situations, for a short period, all restrictions must be approved by a court. Furthermore the decision on the restrictions and the reasons for restrictions are to be regularly reviewed by the court. If these demands are not met, there is a risk that the state will be found guilty of breach of the European Convention, and vulnerable detainees suffering from such restrictions may based thereon pursue a complaint against the state to the European Court of Human Rights.

As for the use of restrictions in Sweden, the Torture Committee has never concluded that the use of restrictions has reached the level of inhuman or degrading treatment, but it is in Sweden's interest to develop legislation

conform to the Torture Committee's recommendations and thus by extension, European law, as a part of the international commitments conferred by membership in the EU.

Sammanfattning

I Sverige kan den som blir häktad på grund av misstanke för brott bli ålagd restriktioner enligt 24 kap. 5a § RB, om åklagaren finner att det föreligger risk att den misstänkte kommer att försvåra utredningen genom att undandra bevisning, det vill säga om en kollusionsfara finns. Häktningsrestriktioner innebär att den häktade blir förbjuden att vistas tillsammans med andra intagna, mottaga besök, prata i telefon eller kommunicera genom brev, läsa tidningar, se på TV eller lyssna på radio etcetera.

Enligt lagstiftning och förarbeten ska restriktioner endast användas i exceptionella situationer, då restriktioner är en åtgärd som kan vara väldigt ingripande i den häktades integritet och frihet och få allvarliga följder för den häktade. Häktade som är ålagda restriktioner blir socialt isolerade från sin omvärld, och det är just denna isolering som kan vara psykiskt men även fysiskt skadligt. Men, restriktioner används idag ofta av svenska åklagare, och de flesta som häktas på grund av kollusionsfara åläggs restriktioner.

Det frekventa användandet av restriktioner har därför kommit att hamna i blickfånget för Europeiska rådets kommitté för förhindrande av tortyr. Tortyrkommittén, vars uppgift det är att övervaka att EU:s medlemsstater följer den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, har kritiserat Sverige och menat att restriktionerna kan utgöra omänsklig och förnedrande behandling, vilket står i strid mot Europakonventionen för mänskliga rättigheter.

Artikel 3 i Europakonventionen för mänskliga rättigheter förbjuder tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning inom EU. Denna artikel kan aktualiseras när användningen av häktningsrestriktioner går för långt eller varar för länge. Tortyrkommittén har genom uttalanden arbetat fram riktlinjer för när häktningsrestriktioner är accepterade enligt EU-rätten. Av uttalandena framgår att för att restriktioner ska vara berättigade måste isoleringen (ingripandet i den enskilda personens frihet) stå i proportion till de krav de krav som brottsutredningen ställer. Detta betyder vidare att isolering endast ska användas i exceptionella situationer, och kortare perioder. Samtliga restriktioner måste godkännas av domstol, och beslutet om restriktioner och skälen för dessa ska regelbundet omprövas av rätten. Om dessa krav inte uppfylls finns det risk att landet gör sig skyldig till brott mot Europakonventionen, och utsatta häktade kan rikta klagomål mot staten till Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna.

För Sveriges del har Tortyrkommittén aldrig ansett att användningen av restriktioner har uppnått nivån omänsklig och förnedrande behandling, men det ligger idag i Sveriges intresse att utveckla lagstiftningen så att den överensstämmer med Tortyrkommitténs rekommendationer och därmed i förlängningen, EU-rätten, som en del av den internationella åtaganden som följer av att vara medlem i EU.

Förord

TACK

Det finns många som förtjänar tack i samband med den här uppsatsen, som jag är tacksam och glad över att jag har fått arbeta tillsammans med och fått hjälp och stöttning av.

Elin Olsson och Kristoffer Ståhl för ett strålande samarbete. Era funderingar och åsikter har varit otroligt värdefulla för mig, och jag är glad att vi kunnat bistå varandra med såväl kunskaper som material.

Joakim Zander vid Utvecklingscentrum Malmö för tilldelandet av den intressanta uppgiften, statistiskt material, värdefulla tips och kommentarer. Ett stort tack för att jag fick följa med till Den Haag och därmed fick ovärderlig information till uppsatsen.

Helén Örnemark Hansen för väldigt hjälpsam och professionell handledning. Ditt stöd, trevliga diskussioner och uppmuntrande kommentarer har kommit när jag behövde det som mest.

Mamma, pappa och Sigrid för att ni alltid ställt upp för mig under min studietid. Ni har stöttat och uppmuntrat mig och hjälpt mig med allt från korrekturläsning till tips och råd om livet. Även tack till Stefan för att du bidragit med precis den avkoppling som jag behövt när jag varit lite väl uppsnurrad i mina egna tankar.

Jag vill avsluta med att citera en av de visaste personer jag känner till, Håkan Hellström, för att hans ord innehåller så mycket sanning och ledord om hur man bör leva livet: *”och det skulle ju va dans, dans, dans!”* Med de orden vill jag tacka mina fantastiska vänner för att ni har varit med mig i fyra och ett halvt år, förgyllt min studietid och bidragit med just ”dans, dans, dans!”

Leuven i december 2010

Hedda Wittbom

Förkortningar

Behandlingslagen	Lag (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.
CPT	European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska Unionen
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
FN	Förenta Nationerna
Häkteslagen	Häktningslag (2010:611)
Häktesutredningen	SOU 2006:17 Ny häkteslag
NJA II	Nytt Juridisk Arkiv del 2
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
Rådet	Europeiska Unionens råd
SOU	Statens offentliga utredningar
SPT	UN Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
Tortyrkommittén	Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr
Tortyrkonventionen	Europeisk konvention till förhindrande av tortyr och omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning
ÅFS	Åklagarmyndighetens författningssamling

1 Inledning

1.1 Introduktion

I det svenska rättsväsendet är det åklagaren som begär en misstänkt häktad. Om den misstänkte bedöms vara på sannolika skäl som misstänkt eller är skäligen misstänkt och blir häktad av domstolen kan åklagaren besluta att även begränsa den misstänktes kontakt med omvärlden genom att ålägga restriktioner mot den häktade. För att restriktioner ska meddelas ska det finnas en risk för att den misstänkte tar kontakt med brottsoffer eller vittnen så att det finnas en risk att bevis försvinner eller att utredningen försvåras.¹

Restriktioner vid häktning kan innebära att den häktade inte får vistas med andra intagna², inte ta del av tidskrifter, tidningar, radio och television³, eller inte får mottaga besök⁴, telefonsamtal⁵ eller brevkorrespondens⁶. Dessa inskränkningar kan enbart meddelas om det råder en fara ur säkerhetssynpunkt, eller om det råder kollusionsfara.

Den 11 december 2009 kom Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr, Tortyrkommittén, med en rapport om förhållandet i Sveriges fängelser och häkten. Rapporten behandlade bland annat möjligheten för svenska åklagare att ålägga den häktade restriktioner, och visade på en oro gällande den häktades mentala hälsa som en följd av åläggande av restriktioner. Tortyrkommittén kritiserade det faktum att det inte skett någon ändring av befintlig lagstiftning eller andra föreskrifter sedan deras förra besök 2004.⁷

Sverige är skyldig att följa de EU-rättsliga regler som finns på olika områden. Europakonventionen för mänskliga rättigheter föreskriver bland annat att ingen får utsättas för tortyr eller förnedrande behandling eller bestraffning, inom de europeiska gränserna.⁸ Denna artikel inspirerade till att skapa Europeiska konventionen till förhindrande av tortyr och omänskliga eller förnedrande behandling eller bestraffning, Tortyrkonventionen, 1987. Det är Tortyrkommittén som ser efter att Tortyrkonventionen efterlevs och som ger rekommenderar till EU:s medlemsstater om de anser att staten bör ändra sin lagstiftning, efter att de funnit kränkningar mot Tortyrkonventionen eller Europakonventionen mot mänskliga rättigheter i syfte att stärka personers skydd mot tortyr.⁹

---

¹ 24 kap. 5a § RB.

² 3 § Behandlingslagen.

³ 6 § Behandlingslagen.

⁴ 11 § Behandlingslagen.

⁵ 12 § Behandlingslagen.

⁶ 10 § Behandlingslagen.

⁷ CPT report from visit 2009, s. 25.

⁸ Artikel 3 EKMR.

⁹ Artikel 1 Tortyrkonventionen.

Tortyrkommittén har möjlighet att besöka platser där personer är frihetsberövade, till exempel kriminalvårdsanstalter och häkten.¹⁰

Eurojust är det europeiska samarbetsorgan som arbetar för att underlätta och förbättra medlemsstaternas samarbete gällande utredning och åtal av brott. Eurojust spelar därför en speciell roll då den agerar som en europeisk brottsutredare och arbetar för att förmedla kontakter mellan åklagare och domare i olika länder. Eurojust kommer därför ständigt i kontakt med nationella processuella regler och därmed även institutet häktning med restriktioner.

Som tidigare nämnts kan åklagare i Sverige meddela restriktioner vid häktning. Men även i andra länder runt om i Europa kan åklagaren kombinera en häktning med olika restriktioner. Uppsatsen kommer i korthet att beskriva Belgiens lagstiftning kring restriktioner.

1.2 Syfte

Syftet med uppsats är att utreda begreppet restriktioner och att undersöka dessa ur ett EU-rättsligt perspektiv, att granska åklagarens roll med avseende på tillgänglig lagstiftning på området och på Åklagarmyndighetens riktlinjer. Vidare kommer Tortyrkommitténs rapport från Sverigebesöket 2009 att bedömas. Syftet är att få en bild av hur läget är i Sverige idag, för att göra en bedömning om Sveriges lagstiftning är förenlig med europeisk lagstiftning och, om så inte är fallet, hur den svenska lagstiftningen bör utvecklas för att uppfylla de krav EU-rätten och europeiska institutioner ställer på Sverige för att förhindra tortyr och förbättra situationen för frihetsberövade personer i medlemsstaterna.

1.3 Frågeställning

De frågor som uppsatsen diskuterar är:

- Vad är restriktioner vid häktning och hur används de i svensk rätt?
- Vad säger EU-rätten om restriktioner vid häktning, om något alls?
- Vad säger EU-rätten om tortyr?
- Vilka europeiska institutioner arbetar för att ge EU-rätten genomslag och hur arbetar de?
- Stämmer Sveriges lagstiftning överens med EU-rätten?
- Hur använder Belgien restriktioner vid häktning? Vilka straffprocessuella tvångsmedel utnyttjas för att förhindra att brottsutredningen försvåras eller bevismaterial försvinner?
- Hur bör Sverige agera i frågan kring tortyr och restriktioner vid häktning för att bemöta bland annat Tortyrkommitténs kritik?

---

¹⁰ Artikel 2 Tortyrkonventionen.

1.4 Avgränsning

Uppsatsen kommer att begränsas till att endast behandla restriktioner vid häktning. När EU-rätten diskuteras tas begreppet tortyr upp. Begreppet tortyr är ett mycket vitt begrepp, men i denna uppsats kommer begreppet endast att belysas i det sammanhang som häktningsrestriktioner kan anses utgöra tortyr, till exempel när den häktade hålls isolerad. I diskussionen om tortyr kommer jag inte att behandla FN:s Tortyrkonventionen, eller dess definition av tortyr, på grund av det begränsade utrymmet i uppsatsen, trots att konventionen har legat till grund till Europarådets Tortyrkonventionen och har haft stor betydelse för dennas definition av tortyr.

Kapitlet om belgisk rätt är baserat till stor del på information som inhämtats vid intervjuer med representanter från Eurojust. Då det har varit extremt svårt att hitta information om belgisk rätt och användandet av häktningsrestriktioner i Belgien på annat språk än franska eller nederländska, har kapitlet grundats på dessa intervjuer. Det är viktigt att komma ihåg att dessa intervjuer delvis kan komma att spegla den individuella representantens egna uppfattningar om systemet.

1.5 Disposition

I kapitel två, kommer inledningsvis att redogöras för det svenska institutet häktningsrestriktioner. Den svenska lagstiftningen och Åklagarmyndighetens riktlinjer kommer att presenteras, och en beskrivning ges av hur de används i Sverige. Här kommer Utvecklingscentrum Malmös utredning och uppdrag från regeringen att diskuteras.

I kapitel tre redogörs för EU-rätten. Först ges en kortare redogörelse för maktfördelningsläran, för att belysa förhållandet mellan svensk rätt och EU-rätt. Sedan redogörs för EU:s regler om mänskliga rättigheter. Här kommer framförallt allt fokuseras på Europakonventionen för mänskliga rättigheter och Tortyrkonventionen. Konventionernas inverkan på nationell lagstiftning kommer att diskuteras, och Eurojusts arbete och tillämpning av reglerna presenteras.

I kapitel fyra kommer begreppet ”tortyr” att diskuteras och en ingående redogörelse görs om de europeiska reglerna i ämnet. Det granskande organet Tortyrkommittén kommer här att presenteras, och dess tolkningar av EKMR:s regler gällande tortyr kommer att presenteras. Tolkningar av lagstiftningen som berör häktningsrestriktioner kommer att diskuteras.

I det femte kapitlet görs en komparativ granskning av lagstiftningen i Belgien. Belgiens rättsystem kommer att presenteras i korthet och vidare diskuteras reglerna kring häktningsrestriktioner. Som avslutning fokuseras på utredningsåtgärder som belgiska åklagare och utredningsdomare har att förfoga över för att säkra bevisning som ett alternativ till häktningsrestriktioner.

I kapitel sex diskuteras hur den nya svenska lagstiftningen kring restriktioner vid häktning kommer ser ut när lagen träder i kraft efter årsskiftet och både proposition 2009/10:135 och Häktesutredningens slutsatser kommer att tas upp.

I kapitel sju presenteras mina egna analyser och slutsatser som avslutning. Här kommer jag att försöka bemöta syftet som ställdes upp i inledningen och besvara och analysera de frågor som tas upp i frågeställningen.

1.6 Metod och material

Jag har använt mig av traditionell rättsdogmatisk metod genom att undersöka lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin. För kapitlet gällande svensk rätt har jag framför allt använt mig av svenska förarbeten och doktrin, då åtskilligt material har funnits att tillgå.

Sektionen som behandlar EU-rätt och begreppet tortyr grundar sig främst på praxis, från EU-domstolen och Europadomstolen, och doktrin, då det finns lite förarbete till lagstiftningen. Officiella dokument och rapporter från EU:s institutioner och organ har använts till stor grad för att finna tolkningar och riktlinjer för EU:s lagstiftning.

Kapitlet om belgisk rätt grundar sig på den information som gavs under den intervju jag deltog i på Eurojust. Intervjun ägde rum i november 2010 med den nationelle experten Daniel Bernard, som tidigare arbetat som åklagare i Belgien.

Utvecklingscentrum i Malmö fick 2009 i uppdrag av Regeringen att genomföra en undersökning avseende restriktioner vid häktning i syfte att förbättra kvaliteten och effektiviteten i brottsutredningar och processföringar. Syftet med den här uppsatsen har varit att bidra till Utvecklingscentrums utredning av restriktioner vid häktning genom att undersöka relevanta EU-rättsliga regler och dess inverkan på svensk lagstiftning.

Tillsammans med Utvecklingscentrum Malmö besökte jag även Eurojust i Den Haag för att införskaffa information och kunskap genom intervjuer med sju representanter från EU:s medlemsstater.

Uppsatsen har skrivits i samarbete med Elin Olsson, Kristoffer Ståhl och Joakim Zander vid Utvecklingscentrum Malmö. Elin Olssons uppsats syftar till att förklara de bakomliggande orsakerna till den omfattande användningen av restriktioner i Sverige. Kristoffer Ståhls uppsats har till syfte att utreda om de geografiska skillnaderna av användandet av restriktioner påverkar den häktades rättssäkerhet och rättstrygghet. För att få en fullständig utredning av häktningsrestriktioner rekommenderas läsaren att även läsa Elin Olssons och Kristoffer Ståhls uppsatser.

2 Gällande svensk rätt

2.1 Häktningsreglerna i Sverige¹¹

Häktning är det mest ingripande straffprocessuella tvångsmedlet i svensk rätt. I och med att en person häktas inskränks de flesta av den enskildes grundlagsskyddade fri- och rättigheter. Att den misstänkte ska behandlas som om han vore oskyldig till dess att fällande dom är för handen, är en grundläggande princip inom brottmålsprocessen. Det kräver därför att det finns starka skäl bakom varje häktningsbeslut.¹²

Ett frihetsberövande kan tillgodose många olika syften såsom att säkerställa förundersökningen, rättegången eller straffverkställigheten. Frihetsberövandet kan sålunda vara avgörande för intresset att skapa förutsättningar att genomföra det rättsliga förfarandet. Ett annat syfte är att förhindra fortsatt brottslig verksamhet.¹³

Mot bakgrund av att häktning är så pass ingripande har lagstiftaren slagit fast en legalitetsgrundsats i 24 kap. 23 § RB (jfr 1 kap. 1 § RF), som innebär att ett frihetsberövande kräver lagstöd. Huruvida skäl för häktning föreligger skall prövas av domstolen ex officio.¹⁴

2.1.1 De fyra häktningsfallen

I 24 kap. RB regleras förutsättningarna för häktning. Dessa delas in i fyra typfall:

- *Huvudregeln* 24 kap. 1 § 1 st. reglerar häktning vid medelsvåra brott. Regeln är fakultativ vilket innebär att den *berättigar* till häktning om förutsättningarna i regeln är uppfyllda.
- Den *obligatoriska regeln* återfinns i 24 kap. 1 § 2 st. och reglerar häktning vid svårare brott. Precis som den ger uttryck för så *förpliktigar* den till häktning om förutsättningarna för regeln föreligger.
- I 24 kap. 2 § stadgas den *fakultativa regeln*. Den rör häktning vid lindrigare brott och är precis som huvudregeln fakultativ. Om vissa särskilda förutsättningar är uppfyllda kan regeln även inkludera bötesbrott.¹⁵
- *Utredningshäktning* kan enligt 24 kap. 3 § ske av den som endast är skäligen misstänkt för brott.¹⁶

---

¹¹ Hela kapitel 2.1 är lånat från Elin Olssons uppsats ”Restriktioner för häktade - En utredning om orsakerna till att åklagare tillgriper restriktioner”.

¹² Westerlund, s. 44.

¹³ Prop. 1997/98:104 s. 31.

¹⁴ Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 52.

¹⁵ Ekelöf, Bylund, Edelstam s. 54 och Westerlund, s. 32.

¹⁶ Westerlund, s. 38.

Häktning kan vidare ske enligt andra bestämmelser såsom med stöd av:

- 5 kap. 9 § RB om någon stör ordningen vid en pågående domstolsförhandling.
- 25 kap. 9 § RB vid överträdelser av reseförbud eller vid försummad anmälningsskyldighet.
- 36 kap. 21 § RB som tvångsmedel mot vittne som vägrar avlägga vittnesed, utsaga eller svara på frågor m.m.
- Konkurslagen vid vägran att avlägga bouppteckningsed, förvaltningsprocesslagen m.fl.

I denna uppsats bortses dock från dessa bestämmelser och fortsättningsvis fokuseras endast på de fyra häktningsfallen enligt Rättegångsbalkens 24 kapitel.

2.1.2 Huvudregeln enligt 24 kap. 1 § 1st RB

För häktning enligt huvudregeln i 24 kap. 1 § 1 st. RB förutsätts att någon är på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver.¹⁷ Vidare krävs att det finns risk för att den misstänkte:

- avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (*flyktfara*), eller
- genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (*kollusionsfara*), eller
- fortsätter sin brottsliga verksamhet (*recidivfara*).¹⁸

Bedömningen av huruvida det finns en *risk* för att någon av dessa häktningsförutsättningar föreligger ska ske med utgångspunkt från brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller annan omständighet. Här förutsätts att man beaktar både omständigheter för och emot häktning.¹⁹ Risken måste även framstå som konkret.²⁰

Att vara misstänkt för ett brott på *sannolika skäl* uppställer ett högre beviskrav än både *anledning att anta*, som ska föreligga då förundersökningen inleds, *kan misstänkas* och *skälig misstanke*. Beviskravet är dock lägre än *tillräckliga skäl* som åklagaren måste åstadkomma för att kunna väcka åtal. Enligt processlagsberedningen är det inte möjligt att genom en fast regel avgöra vad som är att anse som sannolika skäl för misstanke. Frågan måste istället avgöras efter omständigheterna i varje enskilt fall.²¹ Vidare framgår att vid tolkningen av *sannolika skäl* ska misstanken vid en objektiv bedömning framstå som berättigad. Detta

---

¹⁷ Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 53.

¹⁸ 24 kap. 1 § 1 st. 1-3 p. RB.

¹⁹ Fitger, 24:5.

²⁰ Prop. 1986/87:112, s. 71.

²¹ Bylund s. 67.

innebär att misstanken inte får grundas på subjektiva antaganden utan måste helt byggas på den konkreta bevisningen som föreligger.²²

2.1.2.1 Flyktfara

Flyktfara innebär att det finns risk för att den misstänkte avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Häktning på denna grund föreligger om den misstänkte i avsikt att undkomma förflyttar sig från vistelse- eller bostadsorten och/eller från landet. Risk för att den misstänkte "går under jorden" utgör också flyktfara. Praktiska exempel på detta kan bland annat vara bestående förändringar av utseendet genom exempelvis plastikkirurgi. Vidare förutsätts att avvikandet eller undangömmandet ska göra det omöjligt eller i vart fall mycket svårt för myndigheterna att få tag på den misstänkte. Att häkta på grundval av flyktfara har en bevissäkrande funktion där man försäkras om information från den misstänkte under förundersökningen och vid huvudförhandlingen. Man säkras även verkställigheten av en framtida dom vid ett eventuellt frihetsstraff.

Flyktfara är den grund för häktning som tydligast har ett samband mellan brottets svårighetsgrad och riskbedömningen. Risken för ett långt fängelsestraff ökar som regel risken för flykt.²³ Eftersom häktning är ett påfrestande ingrepp mot den misstänkte, kan det ibland finnas anledning att använda mindre kännbara tvångsåtgärder såsom reseförbud och anmälningsskyldighet.²⁴

2.1.2.2 Kollusionsfara

Kollusionsfara förutsätter att det finns risk för att den misstänkte kommer att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar utredningen. Det måste alltså föreligga en *risk* för att den misstänkte skall agera på ett sådant sätt, att det hotar utredningen av *samma* brott, som denne är misstänkt för.²⁵

Här avses främst att den misstänkte förstör eller otillgängliggör föremål som kan vara av betydelse för utredningen eller undanröjer spår efter brottet. Det kan också handla om situationer där den misstänkte kan utöva påtryckningar på eventuell medgärningsman, målsäganden eller vittne.²⁶ Sådant kontakt som inte anses påverka utredningen och som används i syfte att förbereda sitt försvar är inte förbjuden.²⁷ Kollusionsfara föreligger normalt inte om den misstänkte erkänt eller om bevisning säkrats genom exempelvis beslag efter husrannsakan.

2.1.2.3 Recidivfara

Recidivfara är den tredje av de särskilda häktningsgrunderna och innebär en risk för att den misstänkte begår nya brott. Häktning på denna grund har egentligen inte karaktären av ett faktiskt straffprocessuellt tvångsmedel utan

---

²² Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 55.

²³ Lindberg, s. 185 och Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 57.

²⁴ Fitger, 25:1.

²⁵ Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 58.

²⁶ Fitger 24:10-11.

²⁷ SOU 1977:50 s. 153.

syftar främst till att skydda dem som hotas av den misstänktes brottsliga handlingar.²⁸ Vid tillämpningen av regeln bör man särskilt ta hänsyn till huruvida det finns risk för återfall som riktar sig mot eller medför fara för annans liv, hälsa eller egendom och i övrigt kan medföra kränkning av annans personliga integritet. Sådana brott kan vara misshandel, olaga hot och bostadsinbrott.²⁹

Bylund hävdar bland annat att tre krav måste vara uppfyllda för att häkta på grund av återfallsrisk:

- Återfallsrisken måste avse brott av samma eller liknande slag som det häktningsgrundande brottet.
- Det brott som den misstänkte befaras återfalla i, måste i sig vara häktningsgrundande enligt huvudregeln.
- Prognosen om återfall skall vid häktning under förundersökningen i första hand endast avse tiden fram till att den häktade döms i målet.³⁰

2.1.3 Obligatoriska regeln i 24 kap. 1 § 2 st. RB

För att den obligatoriska regeln ska aktualiseras måste samma förutsättningar som för huvudregeln (24 kap. 1 § 1 st. RB) vara uppfyllda. Utöver detta krävs att vederbörande är misstänkt för ett brott med ett minimistraff på två års fängelse i straffskalan.³¹ Häktningen är i dessa fall obligatorisk vilket medför att häktning *skall* vidtas om förutsättningarna är uppfyllda. Regeln anses vila på en presumerad fara för flykt eller kollusion.³² Skulle någon av de särskilda häktningsgrunderna (flyktfara, kollusionsfara eller recidivfara) uppenbart inte föreligga, saknas grund för häktning enligt regeln.³³

2.1.4 Fakultativa regeln i 24 kap. 2 § RB

Oberoende av brottets beskaffenhet kan häktning ske med stöd av 24 kap. 2 § RB. Detta innebär att en person kan häktas för brott som har ett lägre straffmaximum än ett år, och regeln inkluderar även bötesbrott. Förbudet mot häktning vid bötesbrott gäller sålunda inte den fakultativa regeln. För häktning enligt denna regel förutsätts att den misstänkte är:

- okänd och vägrar att uppge namn eller hemvist eller om hans uppgift om detta kan antas vara osann, eller
- om den misstänkte saknar hemvist inom riket och det finns risk för att han genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

---

²⁸ Fitger, 24:11.

²⁹ Prop. 1986/87:112 s. 30 f och s. 7 f.

³⁰ Bylund, s. 133 f.

³¹ Fitger, 24:14.

³² Se NJA II 1943 s. 321.

³³ Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 61.

Exempel på misstänkta som aktualiseras i andra punkten är sjömän, utländska turister och affärsmän, och exempel på eventuella brott kan vara olika typer av smuglingsbrott samt trafikbrott.³⁴

2.1.5 Utredningshäktning 24 kap. 3 § RB

I undantagsfall kan häktning medges för den som endast är skäligen misstänkt för brottet, *s.k. utredningshäktning*. Här förutsätts att det finns synnerliga skäl att förvänta sig att den fortsatta utredningen leder fram till att misstanken mot vederbörande uppgraderas till *sannolika skäl*. Det kan exempelvis röra sig om situationer där åklagaren inte hinner få fram teknisk bevisning till häktesförhandlingen. Utredningshäktning får endast ske om det föreligger grund för häktning enligt 24 kap. 1 § 1 st. RB eller 24 kap. 2 § RB.

2.1.6 Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen är lagfäst i 24 kap. 1 § 3 st. RB och innebär att skälen för frihetsberövandet skall ställas i relation till de olägenheter frihetsberövandet innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.³⁵

Regeln ger uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet. Den påminner även om att tvångsmedlet endast får användas om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder.³⁶

Regeln är tillämplig under hela förfarandet, såväl i samband med prövningen av häktningsfrågan som efter det att någon har häktats, till exempel vid prövning vid omhäktning.³⁷

Proportionalitetsprincipens betydelse ökar ju längre frihetsberövandet varar. Brottets svårighetsgrad är avgörande för hur stort utrymmet för omhäktning är. Huruvida ett beslut om häktning eller omhäktning strider mot proportionalitetsprincipen måste alltid bedömas utifrån omständigheterna i det särskilda fallet.³⁸

2.1.7 Förbud mot häktning i vissa fall

I 24 kap. 1 § 4 st. RB framgår att förbud mot häktning aktualiseras när det kan antas att den misstänkte enbart kommer att dömas till böter. Regeln gäller inte de fall som stadgas i 2 §. Bestämmelsen ger precis som tredje stycket uttryck för en proportionalitetsprincip. För att förbud mot häktning

---

³⁴ Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 62 och Fitger, 24:18.

³⁵ Prop. 1997/98:104, s. 26.

³⁶ Ekelöf, Bylund, Edelstam, s. 49.

³⁷ Prop. 1988/89:124, s. 66.

³⁸ Lindberg, s. 299.

ska komma i fråga, krävs att det framstår som mera sannolikt att endast böter kommer att ådömas än att svårare straff döms ut.³⁹

2.2 Förutsättningarna för restriktioner vid häktning

Lag (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.⁴⁰ är den lag som reglerar hur häktade och anhållna ska behandlas i häktet medan utredning av brott mot dem pågår. Enligt 3 § Behandlingslagen kan den häktade få vistas med andra häktade om denne så vill, men gemensam vistelse i häkte får inte äga rum om det kan utgöra fara ut säkerhetssynpunkt, eller om det kan finnas en risk att bevisning undanröjs så att utredningen av brott på så vis försvåras.

Att en häktad inte får vistas med andra häktade är en restriktion som åklagaren kan ålägga i samband med domstolens häktningsbeslut, efter att domstolen har givit tillstånd till åklagaren att ålägga restriktioner. Ytterligare restriktioner enligt Behandlingslagen återfinns i 6 § som säger att den häktades kontakt med omvärlden genom tidskrifter, tidningar, radio och TV kan begränsas om det behövs för att bevisning inte ska undanröjas eller utredningen försvåras.

Enligt 9 och 10 §§ Behandlingslagen kan den häktades rätt att sända eller mottaga brev eller andra skriftliga handlingar inskränkas om det finns fara för att bevisning undanröjs eller utredning försvåras.

Slutligen kan åklagare enligt 11 och 12 §§ Behandlingslagen ålägga den häktade restriktioner så att denne inte får mottaga besök eller telefonsamtal om det kan medföra säkerhetsrisk, att bevisning undanröjs eller att utredningen försvåras.

Restriktioner kan även göras partiella, till exempel kan besök och telefonsamtal tillåtas under förutsättning att de övervakas.⁴¹

Enligt 1 § Behandlingslagen skall åklagarens bedömning av om restriktioner vid häktning är nödvändiga vara proportionerlig, den häktade får inte utsättas för ytterligare inskränkningar av sin frihet om inte ordning, säkerhet eller ändamålet med häktningen (brottsutredningen) kräver att så sker. Syftet med att häkta en misstänkt är att kunna fortsätta utreda brott utan att utredningen störs eller försvåras, varför åklagaren kan ålägga den häktade med restriktioner om han bedömer att denna råder.

I 24 kap. 5a § RB anges att åklagaren har rätt att meddela restriktioner. Där stadgas att rätten beslutar huruvida åklagaren ska ha rätt att meddela restriktioner, om det finns risk att den misstänkte undanröjer bevis eller försvårar utredningen. Kollusionsfara måste alltså föreligga för att åklagaren ska kunna meddela restriktioner.⁴²

---

³⁹ Fitger, 24:16.

⁴⁰ Hädanefter Behandlingslagen

⁴¹ 11 och 12 §§ Behandlingslagen.

⁴² 24 kap. 5a § RB.

Enligt den nya lagstiftning som träder i kraft 2011 ska den häktade kunna överklaga tingsrättens prövning av åklagarens beslut om restriktioner av visst slag. Regeringen har ansett att den häktade ska ha möjlighet att överklaga samtliga beslut rätten (beslut om åklagarens generella tillstånd att ålägga restriktioner, och prövningen av restriktioner av visst slag), för att öka rättssäkerheten.⁴³ Den rätt att få tingsrättens beslut överprövat bör inte direkt ses som en överklagande rätt, däremot ska tingsrättens beslut i anledning av en sådan prövning kunna överklagas enligt den nya lagen. Rätten kan inte själv meddela restriktioner, utan kan endast ge åklagaren rätt att meddela sådana efter att ha begärt tillstånd från rätten.⁴⁴

Rätten ska ta ställning till om restriktioner får meddelas av åklagare varje gång den tar ställning i häktningsfrågan, det vill säga vid häktningsförhandlingar och omhäktningsförhandlingar. Åklagaren måste då yrka på möjligheten att få ålägga restriktioner, även om det är en omförhandling. När den häktade begär prövning av häktningsbeslutet eller beslut om restriktioner behöver åklagaren dock inte yrka på restriktioner på nytt. Den häktade kan begära att få beslut om restriktioner prövat i domstol, för att ifrågasätta om restriktionerna är motiverade enligt proportionsprincipen. Åklagaren ska regelbundet ompröva sitt beslut angående restriktioner under den tid brottsutredningen löper och om nya bevis framkommer som ges skäl att ändra bedömningen.⁴⁵

Risken att den misstänkte försvårar brottsutredningen avser endast den misstänktes egna brott. Enligt proposition 1993/94:24 kan rätten endast besluta att ge åklagaren möjlighet att meddela restriktioner om det råder sådan kollusionsfara⁴⁶.

När rätten ska besluta om förlängd häktningstid ska den samtidigt pröva frågan om tillstånd till restriktioner, och åklagaren måste vid varje prövningstillfälle begära fortsatta restriktioner. Om den häktade själv tar upp frågan kring restriktioner behöver åklagaren inte på nytt yrka om tillstånd till restriktioner.⁴⁷

2.3 Lagstiftning

24 kap. 5a § RB innehåller en regel som innebär att rätten kan på begäran av åklagare ge tillstånd till åklagaren att meddela restriktioner för den häktade. Tillstånd att meddela restriktioner kan endast medges om häktningen sker på grund av kollusionsfara (till skillnad från flyktfara eller recidivfara). Åklagaren får då av domstolen ett generellt tillstånd att meddela restriktioner. Det är sedan Behandlingslagen som reglerar sedan vilka restriktioner åklagaren kan meddela.⁴⁸

Enligt andra stycket i 5a § kan åklagaren meddela restriktioner innan det att domstolen lämnat tillstånd till åklagaren, i situationer då nya omständigheter

---

⁴³ Prop. 2009/10:135 s. 115.

⁴⁴ Prop. 2009/10:135 s. 112.

⁴⁵ Prop. 2009/10:135 s. 113.

⁴⁶ Prop. 1993/94:24 s. 78.

⁴⁷ Prop. 1993/94:24 s. 78.

⁴⁸ Prop. 1997/98:104 s. 28.

i brottsutredningen kräver enligt åklagarens bedömning att restriktioner meddelas omedelbart. Därefter måste åklagaren söka tillstånd av domstolen att meddela vissa specifika restriktioner. Detta ska göras senast dagen efter åklagaren har meddelat restriktioner, och domstolen måste därefter hålla förhandling i frågan högst en vecka efter åklagarens ansökan om tillståndsprövning inkommit.⁴⁹

Enligt 49 kap. 5 § 6 p. RB kan den häktade överklaga domstolens beslut att tillåta åklagaren att meddela restriktioner till hovrätten. Enligt 56 kap. 1 § RB finns ingen tidsbegränsning för när den häktades överklagande av domstolens beslut måste ha inkommit.⁵⁰

Behandlingslagen är utformad på så sätt att den strävar efter att underlätta för den som frihetsberövats. Men, när en misstänkt häktats på grund av kollusionsfara måste ibland den häktades möjligheter att ha kontakt med sin omvärld inskränkas. Behandlingslagen föreskriver därför att den häktade inte ska få sin frihet inskränkt mer än vad brottsutredningen (alltså ändamålet med häktningen) kräver.⁵¹ Denna proportionalitetsprincip avser således att skydda den häktade.

Men häktning är i första hand ett medel för att säkerställa förundersökningen, rättegången och straffverkställigheten. När en misstänkt blivit häktad på grund av kollusionsfara är detta för att säkra bevisning, bland annat i form av vittnesmål från brottsoffer och vittnen. Då det svenska rättssystemet bygger på muntlighetsprincipen och omedelbarhetsprincipen, läggs den huvudsakliga vikten vid de uppgifter som framkommer under rättegången, och inte vid de uppgifter som framkommit under förundersökningen⁵². För att målsägande eller vittne inte ska ändra sin utsaga mellan förundersökningen och rättegången är det viktigt att dessa inte påverkas av den häktade genom hot eller vädjanden. Att den häktade kan bli ålagd restriktioner, och därmed inte får möjlighet att träffa närstående eller vittnen, är därför nödvändigt för effektiva brottsutredningar och rättegångar. Men frihetsinskränkningar i form av förlorad möjlighet till kontakt med omvärlden är en betydande integritetsinskränkning varför restriktioner inte ska tas lätt på, framför allt inte då restriktioner ofta riktas mot häktade som ännu inte är dömda (och som skall behandlas som oskyldiga tills motsatsen har blivit bevisad).⁵³ Därför måste restriktioner meddelas efter att en avvägning gjorts mellan dessa två motstående intresse, och lagstiftningen som reglerar restriktioner måste följa proportionalitetsprincipen. Detta innebär att en häktad får underkastas frihetsinskränkningar som är mer omfattande än vad brottsutredningen kräver, men samtidigt ska restriktioner säkerställa att brottsutredningen effektiv och brottmålsdomen är korrekt.⁵⁴

---

⁴⁹ Prop. 1997/98:104 s. 28.

⁵⁰ Prop. 1997/98:104 s. 28.

⁵¹ Prop. 1997/98:104 s. 29.

⁵² Såvida inte de uppgifter som framkommit i förundersökningen läses upp under rättegången.

⁵³ Prop. 1997/98:104 s. 33 f.

⁵⁴ Prop. 1997/98:104 s. 34.

Det är åklagaren som, enligt 16 § Behandlingslagen meddelar restriktioner om det råder kollusionsfara. Beslutet ska omprövas så ofta det finns skäl till det. Den häktade ska, enligt den nya kommande lagstiftningen 2011, kunna överklaga domstolens beslut om restriktioner av visst slag till, detta för att garantera att restriktioner används restriktivt.⁵⁵

I de fall då Kriminalvården inskränkt en häktads frihet på grund av ordnings- eller säkerhetsskäl kan detta beslut överklagas av den häktade i domstol enligt 19 § Behandlingslagen.⁵⁶

2.4 Kritik mot det svenska systemet

Det svenska systemet som ger åklagarens möjlighet att ålägga restriktioner vid häktning har de senaste åren blivit kritiserat i media i Sverige och i internationella sammanhang, av europeiska institutioner såsom Europarådets Tortyrkommitté och Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter. Dessa institutioner har sedan 1991 gjort sex besök i Sverige för att kontrollera Sveriges upprätthållande av de föreskrivna reglerna i EKMR och Tortyrkonventionen. Vid samtliga besök har häktningsrestriktioner diskuterats och kritiserats.

2.4.1 CPT:s besök 1991

Efter Tortyrkommitténs första besök i maj 1991 avlämnades en rapport som visade att femtio procent av de häktade i Kronobergs häktet var ålagda restriktioner, och att de vanligaste restriktionerna avsåg besök, telefonsamtal samt vistelse tillsammans med andra häktade.

Vidare påvisade rapporten att kombinationen av begränsade möjligheter att vistas utanför sin cell och restriktioner kunde resultera i långa perioder av isolation för den häktade. Rapporten uttalade även att häktespersonalen tyckte att restriktioner användes alltför ofta och att effekterna av isoleringen ansågs vara negativa. Trots att syftet med restriktioner var uppenbart för kommittén ansåg den att restriktioner måste tillämpas med försiktighet. Den framhävde proportionalitetsprincipens betydelse; att en balans mellan förutsättningarna för en lyckad utredning och påtvingandet av restriktioner måste finnas, och gjorde bedömningen att restriktioner användes alltför ofta i häktet. De rekommenderade att Sverige gjorde följande förändringar:

- Påtvingandet av restriktioner ska användas endast i exceptionella situationer och vara begränsat endast till de faktiska omständigheterna i fallet.
- Beslut om restriktioner ska ses över regelbundet och ska kunna överklagas till en oberoende part (tidigare kunde den häktade endast kunde överklaga till en högre positionerad åklagare).
- Skälet till att den häktade påtvingades restriktioner ska anges skriftligen och den häktade skulle bli informerad om skälen.

---

⁵⁵ Prop. 2009/10:135 s. 115.

⁵⁶ Prop. 1997/98:104 s. 30.

- Häktade ska alltid ha möjlighet att bli undersökt av läkare omedelbart om han begär det och resultatet av undersökningen (nämligen de mentala och fysiska konsekvenserna av isoleringen) ska rapporteras skriftligen till berörda myndigheter.⁵⁷

2.4.2 CPT:s besök 1994

Rapporten som gavs av Tortyrkommittén efter besöket i augusti 1994 framhöll att Sveriges ansträngningar för att nå de mål som tidigare satts upp av Tortyrkommittén efter det första besöket inte varit tillräckliga. En balans mellan åläggande av restriktioner och brottsutredningens behov var inte nådd. Tortyrkommittén grundade denna bedömning på det faktum att en stor andel misstänkta fortfarande satt häktade med restriktioner, trots att kommittén rekommenderat att restriktioner endast skulle användas i exceptionella situationer. Vidare konstaterade Tortyrkommittén att det fortfarande var åklagaren som meddelade restriktioner, trots att en i Sverige tidigare införd lag föreskrev att det är domstol som ska ge tillstånd till åklagaren att meddela restriktioner och att den häktade ska kunna överklaga restriktionsbeslutet till domstol. Åklagarnas beslut att meddela restriktioner blev sällan överklagade eller ändrade, framför allt vid omförhandlingar om häktning, samma gällde för tidsperioden för restriktionernas åläggande och arten av restriktioner.

Det konstaterades vidare att häktade fortfarande satt häktade med restriktioner under längre tidsperioder och att de vanligaste restriktionerna var inskränkningar av besök, telefonsamtal och vistelse med andra häktade.

1991 års rapport hade uppmanat Sverige att införa regler om att åklagarens motiv till åläggande av restriktioner skulle rapporteras skriftligen till domstolen och refereras till den häktade, vilket Tortyrkommittén i 1994 års rapport ansåg att Sverige misslyckats med, då den skriftliga rapporteringen till den häktade endast bestod i en förtryckt blankett där de meddelade restriktionerna var ifyllda.

Rapporten avslutades med att Tortyrkommittén rekommenderade Sverige att införa följande regler:

- Restriktioner ska endast åläggas i exceptionella situationer.
- Åklagaren ska specificera vilka restriktioner hon vill ålägga när denne begär tillstånd att få ålägga restriktioner av domstolen.
- Vid varje tillfälle som restriktioner diskuteras för beslut om, förlängning eller ändring ska skälen till detta rapporteras skriftligt och meddelas den häktade (såvida inte utredningen kräver att den häktade inte får reda på skälen).
- Vid meddelandet av restriktioner ska åklagaren och domstolen beakta proportionalitetsprincipen.
- Häktade ska äga rätt att överklaga åklagarens beslut om restriktioner till domstol eller en oberoende myndighet.

---

⁵⁷ CPT report from visit 1991, s. 27 ff.

- Vid varje omförhandling av häktning ska restriktioner diskuteras som en egen punkt i förhandlingsordningen. Åklagaren har således inte ensamt ansvar för att ta upp diskussionen om restriktioner.⁵⁸

2.4.3 CPT:s rapport 1998

Tortyrkommittén besökte Sverige även i februari 1998 och i rapporten som följde besöket kunde konstateras att stor vikt hade fästs vid den föreslagna lagen⁵⁹ om ändring av Behandlingslagen. Tortyrkommittén bedömde lagförslaget som att positivt bidra till utvecklingen för att nå de mål och rekommendationer som Tortyrkommittén satt upp. Att åklagaren enligt lagförslaget var tvungen att redogöra skriftligt för skälen att ålägga restriktioner, även till den häktade, lyftes fram som något positivt. Vidare föreskrev lagförslaget att åklagaren måste tillämpa proportionalitetsprincipen och att domstolen även måste beakta denna princip när den häktade överklagar ett restriktionsbeslut, vilket Tortyrkommittén noterade med tillfredsställelse. Tortyrkommittén menade vidare att för att det ska råda en balans mellan de behov utredningen ställer och den häktades rättighet att inte få sin frihet ytterligare inskränkt måste domstolen kunna göra en bedömning av åklagarens beslut att meddela restriktioner, alltså måste åklagaren tillhandahålla motiverade skäl för att meddela specifika restriktioner. På så vis kan domstolen avgöra om det finns en risk att brottsutredningen försvåras och om denna risk restriktioner. Tortyrkommittén kunde även konstatera att antalet häktade med restriktioner under längre perioder minskat kraftigt, trots att andelen häktade med restriktioner fortfarande var relativt högt. Att sitta häktad med restriktioner i mer än åtta veckor var ovanligt, och lättnader i restriktionerna var allt vanligare (framförallt beträffande besök från nära anhöriga). Vidare visade rapporten att åklagarna fortfarande inte redovisade skälen för meddelande av restriktioner på ett tillfredställande sätt, utan endast på ett förtryckt formulär, och att domare sällan avslag åklagares begäran av restriktioner. Rapporten rekommenderade därför att:

- Sverige i utfärdandet av lag om behandling av häktade personer ska ta hänsyn till proportionalitetsprincipen, så att domstolen kan göra en korrekt bedömning.
- Häktade ska ha en effektiv möjlighet att överklaga domstols beslut att meddela eller behålla specifika restriktioner. Detta innebär att samma domstol som givit åklagaren tillstånd att ålägga restriktioner inte också ska behandla ett överklagande om specifika restriktioner.⁶⁰

⁵⁸ CPT report from visit 1994, s. 13 ff.

⁵⁹ Lag (1998:602) om ändring av lag (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl.

⁶⁰ CPT report from visit 1998, s. 24 ff.

2.4.4 CPT:s rapport 2003

Efter Tortyrkommitténs besök i Sverige i januari 2003 rapporterade de att betydande lagändringar tillkommit för att möta kommitténs kritik. Enligt denna nya lagstiftning var åklagare tvungna att presentera skäl för domstolen varför rätten skulle ge åklagaren tillstånd att meddela restriktioner. Det förtryckta formuläret, som inte gav exakta skäl till varför en specifik restriktion ska meddelas, fanns dock fortfarande kvar. Sedan 1999 hade åklagare varit tvungna att ange skäl till varför specifika restriktioner skulle meddelas efter det att domstolen givit åklagaren tillstånd att meddela restriktioner (vilka de än kunde tänkas vara), men denna skyldighet kunde Tortyrkommittén konstatera att det slarvades med. Tortyrkommittén pressade därför ytterligare på det faktum att skälen som åklagaren lyfter fram som anledning till att meddela restriktioner ska ligga till grund för domstolens avvägning om restriktioner är proportionell till brottsutredningens behov. I och med att åklagaren sällan redovisade skälen för specifika restriktioner, konstaterade kommittén att det var väldigt svårt för den häktade eller dennes advokat att överklaga ett beslut om restriktioner, och det var också ovanligt att domstolen upphävde beslut om specifika restriktioner. Kommittén gav vid detta tillfälle Sverige följande rekommendationer:

- I varje häktningsförhandling där domstolen är ombedd att ge tillstånd till åklagaren att meddela restriktioner ska åklagaren meddela vilka specifika restriktioner hon vill meddela och ange skälen för dessa.
- Åklagaren ska till häktespersonalen ange skälen till varför en häktad blivit ålagd restriktioner.
- Sverige bör införa lagstiftning som kräver att domstolens beslut att ge tillstånd till åklagaren att meddela restriktioner ska vara individualiserat och motiverat.
- Häktad som fått avslag på begäran enligt 17 § Behandlingslagen (avseende rätten för den häktade att få det av åklagaren meddelade beslutet granskat), ska kunna överklaga detta beslut i högre instanser.⁶¹

2.4.5 CPT:s rapport 2009

Tortyrkommittén besökte Sverige senast i juni 2009. Sedan kommitténs senaste besök 2003, hade i princip ingen ny lagstiftning eller reglering tillkommit angående restriktioner, och därför kvarstod Tortyrkommitténs oro beträffande själva proceduren kring restriktioner och för påverkan på den häktades mentala hälsa. Vid kommitténs besök i Häktet Göteborg konstaterade kommittén att 46 % av de häktade var ålagda restriktioner, och att vissa av dem hade suttit isolerade under långa perioder (mellan sex till 18 månader). En åklagare berättade att meddelandet av restriktioner sker nästintill automatiskt när en

---

⁶¹ CPT report from visit 2003, s. 25 ff.

misstänkt blev häktad och varar till dess att dom meddelats i första instans. Vid häktet arbetade de för att restriktionerna skulle lyftas eller lättas efter två till tre månader, och för att möjliggöra detta rapporterade häktespersonalen regelbundet om hur isoleringen påverkar den häktade.

Situationen såg lite annorlunda ut vid Häktet Gävle, där 46 % av de häktade vid besöket var ålagda restriktioner, men ingen av dem hade varit ålagda restriktioner mer än två månader.

Tortyrkommittén kunde vidare konstatera att häktade fortfarande inte meddelades motiven till restriktionerna på ett tillfredsställande sätt.

Vidare var Tortyrkommittén vid besöket bekymrad över att många unga häktade personer var ålagda restriktioner. Att sitta isolerad kan ge upphov till flera fysiska och mentala bekymmer, och framför allt unga riskerar att påverkas mycket negativt av isolering, konstaterade Tortyrkommittén.

Tortyrkommittén efterlyste återigen en bättre balans mellan behovet för utredningen och den häktades rättighet att inte få sin frihet ytterligare inskränkt. Vidare ansåg de att restriktioner aldrig ska fungera som ett påtryckningsmedel på den häktade, vilket några av de häktade i Häktet Göteborg hävdade att det upplevde att restriktionerna användes till.

Sverige informerade Tortyrkommittén vid besöket att Sverige hade vidtagit följande åtgärder, för att bemöta Tortyrkommitténs kritik:

- 2005 skapade riksdagen en kommission för att skapa en ny lag om behandling av häktade och arresterade personer.
- 2006 presenterade kommissionen ett lagförslag gällande möjligheten att överklaga domstols beslut om specifik restriktion, som var planerat att läggas fram under 2010.

Kommittén ansåg att dessa åtgärder var välriktade, men rekommenderade även att kommande lagstiftning ska försäkra att:

- När domstol lämnar tillstånd till åklagare att meddela restriktioner ska åklagaren förse domstolen med information om vilka restriktioner hon vill meddela, skälen till varför hon meddela just de specifika restriktioner och tidsperioden för hur länge restriktionerna ska gälla.
- Domstols första beslut att ålägga den häktad restriktioner, och även vid förlängning av åläggandet, ska vara individualiserat och fullständigt motiverat.
- Häktade ska bli skriftligen informerade om skälen till att de blivit ålagda restriktioner och om möjligheten att överklaga sådant beslut.
- Nödvändigheten av restriktioner ska regelbundet ses över av domstol som ett separat ärende (till skillnad från om det skulle ses över vid en omhäkningsförhandling). Restriktioner ska lyftas så fort det saknas motiv för att ha den häktade ålagd restriktioner.⁶²

---

⁶² CPT report from visit 2009, s. 25 ff.

FN:s Tortyrkommitté (SPT) besökte Sverige i mars 2008 och då togs frågan om restriktioner upp. SPT kom med rekommendationer bland annat angående införandet av riktlinjer för domare och åklagare hur restriktioner ska användas, och att ett insamlande av statistiskt material angående restriktioners användande bör introduceras.⁶³

2.4.6 Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter rapport 2004

Även Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter besökte Sverige 2004 för att inspektera hur de svenska anstalterna sköttes. Angående häktningsrestriktioner kom kommissionären fram till att restriktioner användes alltför lättvindigt, ca 50 % av de frihetsberövade vid Kronobergshäktet var satta under restriktioner, och att de nya lagregler som införts (att domstol meddelar restriktioner efter förfrågan från åklagaren, och den häktade kan sedan överklaga beslutet) för att bemöta Tortyrkommitténs kritik inte har haft tillräcklig betydelse i praktiken. Trots att om antalet frihetsberövade ålagda restriktioner hade minskat sedan lagändringen, användes restriktioner ofta, trots att restriktioner endast ska tillämpas i exceptionella fall.

Justitiedepartementet förklarade den relativt frekventa användningen av restriktioner med att det i Sverige ställs höga beviskrav för att domstolen ska kunna häkta en misstänkt. I 60 % av fallen blev den häktade häktad på grund av kollusionsfara, vilket är en grund för att meddela restriktioner. Kommissionären godtog detta höga beviskrav som en del av förklaringen varför restriktioner används så frekvent, men ansåg inte att det berättigade en nästan regelmässig användning av restriktioner. Denne föreskrev att Sverige endast borde använda restriktioner i situationer då det är absolut nödvändigt. Vidare menade kommissionären att restriktioner endast fick användas då lagen föreskrev det, och inte som ett sätt att utöva påtryckning för att få den häktade att bli mer samarbetsvillig.⁶⁴

2.5 Åklagarmyndighetens riktlinjer

För att ge ledning till svenska åklagare har Riksåklagaren bland annat utfärdat två dokument som ska styra åklagarnas arbete angående häktning och restriktioner.

Föreskrift ÅFS 2005:30 syftar till att ge generell ledning för åklagare angående straffprocessuella tvångsmedel. Enligt föreskriften ska åklagaren dokumentera det beslut denne fattar om användande av straffprocessuella tvångsmedel. Det ska framgå vem som fattat beslutet, när beslutet togs och vem som var föredragande i ärendet⁶⁵. För att beslutet ska kunna verkställas ansvarar åklagaren för att underrätta de personer som krävs⁶⁶. Dessa underrättelser kan lämnas av annan åklagare, polisman, tulltjänsteman eller

---

⁶³ SPT report from visit 2008, para. 123.

⁶⁴ CommDH(2004)13 s. 5.

⁶⁵ ÅFS 2005:30 1 §.

⁶⁶ ÅFS 2005:30 2 §.

annan anställd vid åklagarmyndigheten på uppdrag av den ansvarige åklagaren⁶⁷. Det ska dokumenteras till vem uppdraget lämnas⁶⁸. Dock kan ett beslut om hävande av häktning endast meddelas av en åklagare⁶⁹. Om åklagare väljer att delegera ansvaret till annan att lämna underrättelse om straffprocessuella tvångsmedel, ska åklagaren lämna de instruktioner för krävs för att uppdraget ska utföras på ett riktigt sätt⁷⁰.

I föreskrift ÅFS 2005:29, som ger föreskrifter för dokumentation av skälen av restriktioner, anges att åklagaren ska anteckna skälen för ett beslut om restriktioner på blanketten ”Anvisningar angående gripen/anhållen/häktad⁷¹. Skälen ska anges kortfattat och återge de konkreta förhållanden som beslutet grundas på⁷². Åklagaren måste delge den häktade dokumentationen så snart det kan ske utan att utredningen äventyras⁷³.

2.6 Utvecklingscentrum Malmös uppdrag och statistik

Utvecklingscentrum Malmö fick i slutet på 2009 ett regeringsuppdrag att redovisa och kommentera frågor gällande häktning och restriktioner. Uppdraget är att redovisa antalet häktade under 2010 och hur många av dessa häktade som varit ålagda restriktioner. Statistiken ska även reflektera hur häktningar och restriktioner berörde olika åldersgrupper och brottsrubriceringar. Skillnader i olika delar av landet ska belysas och kommenteras.

Vidare ska Åklagarmyndigheten redovisa hur utbildningen av åklagare i EU-rätt enligt Europarådets resolution 2008/C 299/1 har utförts och vilka åtgärder som vidtagits för att integrera utbildningen i utbildningsinstanser för åklagare.

Slutligen ska Åklagarmyndigheten framställa prognoser angående dess arbete kring häktning och restriktioner vid fem tillfällen mellan 2010 och 2014. Detta är en ekonomisk fråga, som har till syfte att analysera vilka konkreta åtgärder som vidtagits för att öka produktiviteten och effektiviteten vid Åklagarmyndigheten.⁷⁴

Åklagarmyndighetens statistik ska beskriva vilka brottskategorier som ökar mest, hur många brottsmisstankar som är av enkel respektive komplicerad karaktär, hur många förundersökningar som leds av åklagare, och hur mycket tid och resurser som Åklagarmyndigheten lägger ned på enkla respektive komplicerade brottsmisstankar. Även användandet av restriktioner ska kartläggas i statistiken.

---

⁶⁷ ÅFS 2005:30 3 §.

⁶⁸ ÅFS 2005:30 4 §.

⁶⁹ ÅFS 2005:30 3 §.

⁷⁰ ÅFS 2005:30 4 §.

⁷¹ ÅFS 2005:29 1 §.

⁷² ÅFS 2005:29 2 §.

⁷³ ÅFS 2005:29 3 §.

⁷⁴ ESV 2009:7 s. 29.

Statistiken ska sedan rapporteras vidare till Rättsväsendets informationsförsörjning, för att bidra till bredare statistiskt underlag tillsammans med Rikspolisstyrelsen, Domstolsverket, Kriminalvården och Brottsförebyggande rådet.⁷⁵

Statistiken är avsedd att förbättra kvaliteten och effektiviteten i brottsutredningen och processföringen och har sin grund i att Tortyrkommittén och SPT uttryckt att Sveriges statistiska underlag gällande restriktioner vid häktning måste förbättras, för att möjliggöra analys och förbättring av Åklagarmyndighetens arbete vid brottsutredningar och för att skapa förutsättningar för en effektivare process i domstolarna.⁷⁶

Statistiken har insamlats under hela 2010, och väntas vara färdigställt och presenteras i januari 2011. Utvecklingscentrum Malmö hoppas då ha en bild av hur användning av restriktioner ser ut idag. De hoppas kunna dra slutsatser av användandet av restriktioner i Sverige, och i andra länder runt om i Europa och därmed kunna förbättra användandet av restriktioner i framtiden.

---

⁷⁵ Regeringsbeslut I:8, s. 4.

⁷⁶ Regeringsbeslut I:8 s. 1 ff.

3 EU-rätt

3.1 Bakgrund till EU-rätten

För att få en heltäckande bild av problematiken kring häkttningsrestriktioner är det relevant att se på de regler som EU-rätten ställer upp för samtliga medlemsstater och därmed Sverige.

Europakonventionen för mänskliga rättigheter, EKMR, utarbetades 1950 av Europarådet. Sverige signerade konventionen 1950, ratificerade den 1952, och inkorporerade EKMR i svensk lag 1995. EKMR skapades för att förstärka banden mellan Europarådets medlemsstater, för att utveckla och slå fast de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.⁷⁷

När Sverige signerade EKMR 1950 innebar det att Sverige var tvunget att följa konventionens regler på grund av det internationella åtagandet som signerandet innebar. EKMR blev en del av den svenska rättsordningen och upphöjd till svensk lag först när den inkorporerades den 1 januari 1995.

EKMR fick dock betydelse för svensk rättstillämpning redan innan 1995, på grund av det internationella åtagande som signering av EKMR innebar. Enligt EU-rätten så var Sverige tvungen att göra en konventionskonform lagtolkning av EKMR vid tillämpning av de nationella lagbestämmelserna. Detta innebar att svenska domstolar, vid tillämpningen av nationella regler, var tvungna att tolka nationell lagstiftning i ljuset av EKMR:s ordalydelse och ändamål.⁷⁸ Detta är en EU-rättslig princip som appliceras på samtliga medlemsstater och tillämpningen av EU-rätten. Principen har tillkommit för att stärka EU-rätten och ge den större genomslagskraft, uppnå en harmoniserad EU-rätt och som ett alternativ till principen om direkt effekt (vilken innebär att horisontella direktiv ska tillämpas av medlemsstaternas domstolar och myndigheter utan att direktiven har implementerats i den nationella lagen). I de fall där direkt effekt inte kan förekomma (i horisontella förhållanden, till exempel mellan individer eller företag) har Europeiska unionens domstol, EU-domstolen, utvecklat alternativa lösningar för att ge EU-rätten genomslagskraft (här får EKMR ses som EU-rätt då den skapats av Europarådet). Följande alternativa lösningar kan nämnas:

- En utvidgning av begreppet ”public body”.⁷⁹
- Incidental horisontell direkt effekt.⁸⁰
- Medlemsstaternas ansvar för brott mot EU-rätten.⁸¹
- Konventionskonform tolkning av nationell lagstiftning.⁸²

⁷⁷ Prop. 1993/94:117 s. 10 ff.

⁷⁸ Prop. 1993/94:117 s. 12.

⁷⁹ Marshall (1986).

⁸⁰ CIA Securitel (1996).

⁸¹ Francovich and Bonifaci v. Italy (1991).

⁸² Von Colson and Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen (1984).

Principen att nationell rätt ska ges en konventionskonform tolkning är något som EU-rätten förskriver för hela EU. Detta betyder att svensk nationell rätt ska tolkas i ljuset av EU-rätten, att den som tolkar svensk rätt ska se till ordalydelsen och ändamålet med den EU-rättsliga regeln. Detta gör att EU-rätten får genomslag i nationell rätt, trots att inte rättsregeln har direkt effekt för medlemsstaterna⁸³.

EKMR är en sådan rättskälla som inte har direkt effekt, utan måste implementeras i nationell lagstiftning.⁸⁴ Men, EU-domstolen har i sin praxis vid ett flertal tillfällen refererat till EKMR:s ”speciella betydelse som en källa för inspiration för de generella principerna i EU-rätten”⁸⁵. På så sätt har EU-domstolen kunnat fortsätta hävda företräde och autonomitet för EU-rätt i medlemsstaterna, utan att ha inkorporerat EKMR i EU-rätten utan medlemsstaternas godkännande. EKMR:s regler har även fått tyngd genom den starka konsensus som råder mellan de undertecknande medlemsstaterna om EKMR. EU-domstolen behandlar alltså EKMR som en källa för inspiration, hellre än en formellt bindande rättskälla, vilket ger ledning för nationella domstolar hur de ska beakta EKMR. EU-domstolens domar ska ju ses som vägledning för nationella domar.⁸⁶

EU-domstolen har under årens lopp fastslagit att de grundläggande rättigheterna i EKMR utgör en del av de allmänna rättsprinciper som domstolen ska säkerställa att medlemsstaterna efterlever. Detta betyder att de givit EKMR, och andra folkrättsliga dokument för de mänskliga rättigheterna, en stor betydelse.

När Sverige valde att gå med i EU 1995 var Sverige tvungen att inkorporera EKMR i sin lagstiftning, eftersom EKMR anses vara en del av de gällande EU-rättsliga principerna. I och med Sveriges medlemskap i EU ska Sverige tillämpa EU-rätten i första hand, framför den nationella lagstiftningen. Inkorporeringen av EKMR markerade vidare EU-rättens status i Sverige, gav individen ett starkare skydd för sina rättigheter och gjorde att fler mål angående EKMR:s friheter och rättigheter kunde behandlas av svenska domstolar och myndigheter istället för av Europadomstolen.⁸⁷

De rättigheter som härrör från EKMR garanteras när medlemsstaterna implementerat konventionen i nationell lagstiftning, vilket aktiverar konventionens regler om verkställighet. Enligt artikel 1 EKMR är det alltså medlemsstaterna som ansvarar för att den nationella lagstiftningen överensstämmer med EKMR, och att alla människor inom respektive jurisdiktion är garanterade de rättigheter och säkerheter som ställs upp i konventionen.⁸⁸

---

⁸³ Von Colson and Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen (1984).

⁸⁴ Craig, DeBurca, s. 384.

⁸⁵ Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE v Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas (1991), para. 41.

⁸⁶ Craig, De Burca, s. 384.

⁸⁷ Prop. 1993/94:117 s. 12.

⁸⁸ Murdoch, s. 21 f.

Enligt Regeringsformen får svenska lagar, såsom Rättegångsbalken och Behandlingslagen, inte meddelas i strid med EKMR.⁸⁹

Vidare måste svenska domstolar tillämpa EKMR, vilket innebär att om en domstol finner att en svensk lagbestämmelse står i strid med en konventionsbestämmelse får den svenska bestämmelsen inte tillämpas⁹⁰.

EU-rätten utgör dock bara en minimistandard. Om nationell rätt ger individen ett starkare skydd så ska man tillämpa den nationella regeln istället för den EU-rättsliga, staten kan alltså välja att ge ett starkare skydd än vad som EKMR föreskriver.⁹¹

Tortyrkonventionen skapades den 26 november 1987. Sverige ratificerade konventionen den 9 juni 1988 som trädde i kraft 1989⁹². För att en individ skulle, bli skyddad av konventionen och framföra ett klagomål mot en stat, måste staten ha avgett en deklaration att den godtar en sådan klagorätt, vilket Sverige gjort. Detta gör även att Europadomstolen har jurisdiktion över frågor som reses mot staten och de domar som Europadomstolen meddelar är bindande för staten.⁹³

Konventionen var avsedd att stärka individers skydd mot tortyr eller omänskliga eller förnedrande behandling eller bestraffning. För att kontrollera att medlemsstaterna åtlöder Tortyrkonventionen, skapades konventionen en kommitté, Tortyrkommittén, vars syfte är även att påpeka brister i medlemsstaternas hantering av frihetsberövade personer.⁹⁴

I och med att konventionen har ratificerats och därmed blivit inkorporerad i svensk lag⁹⁵ måste Sverige tillämpa konventionen i första hand, och nationell lagstiftning får inte strida mot konventionen. Precis som gällande EKMR ska Sverige tolka nationell lagstiftning i ljuset av Tortyrkonventionen.

3.2 Lagstiftning⁹⁶

För att förstå alla aspekter av problematiken kring användandet av restriktioner är det viktigt att man har en översiktlig kunskap om de internationella åtaganden Sverige har gjort. Det underlättar även att förstå Tortyrkommitténs roll och deras kritik mot Sverige, om regleringen av deras uppdrag beskrivs översiktligt. Därför kommer följande kapitel beskriva Europakonventionen och Tortyrkonventionen med fokus på de delar som framförallt är aktuella för häktnings- och restriktionsförfarandet.

---

⁸⁹ 2 kap. 23 § RF.

⁹⁰ 11 kap. 4 § RF.

⁹¹ Craig, De Burca, s. 384.

⁹² Prop. 1987/88:133 s. 1.

⁹³ Prop. 1987/88:133 s. 4.

⁹⁴ Prop. 1987/88:133 s. 5.

⁹⁵ Lag (1988:695) med anledning av Sveriges tillträde till den europeiska konventionen om tortyr m.m.

⁹⁶ Hela kapitel 3.2 är hämtat från Kristoffer Ståhls examensarbete ”Geografisk skillnad vid användning av restriktioner – och en analys av dess orsaker”.

3.2.1 Europakonventionen om mänskliga rättigheter

EKMR trädde i kraft den 3 september 1953. Den hade då ratificerats av tio stater bland andra Sverige. År 1995 införlivades Europakonventionen även i svensk rätt.

I Europakonventionen behandlas följande rättigheter:

- rätten till liv (artikel 2),
- förbud mot tortyr samt omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3),
- rätt att inte utsättas för slaveri eller tvångsarbete (artikel 4),
- rätt till personlig frihet (artikel 5),
- rätt till domstolsprövning och en rättvis rättegång (artikel 6),
- förbud mot bestraffning utan stöd i lag (artikel 7),
- rätt till respekt för privatliv, familjeliv, hem och korrespondens (artikel 8),
- tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet (artikel 9),
- yttrandefrihet (artikel 10),
- mötes- och föreningsfrihet (artikel 11),
- rätt att ingå äktenskap och bilda familj (artikel 12),
- rätt till ett effektivt rättsmedel (artikel 13),
- förbud mot diskriminering med avseende på rättigheterna i konventionen (artikel 14).

Europakonventionen har senare kompletterats med 14 tilläggsprotokoll som dock inte berör häktnings- eller restriktionsförfarandet i något betydande avseende och kommer därför inte att beröras här. Fokus kommer att ligga på artikel 3, 5 och 8 EKMR.⁹⁷

3.2.1.1 Artikel 3 Förbud mot tortyr

Originaltexten för artikel 3 i EKMR är ”*No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment*”. Detta förbud är generellt och undantagslöst vilket innebär att inget avsteg får göras, inte ens under extraordinära förhållanden, enligt artikel 15 EKMR.⁹⁸ Även i 2 kap. 5 § RF finns ett tortyrförbud och artikel 3 kompletteras av denna bestämmelse.

Europadomstolens praxis visar att vad som åsyftas är en form av ”kvalificerad” tortyr där tortyren medför ett särskilt intensivt lidande för offret. I rättsfallet *Ireland v. UK* förhöordes misstänkta terrorister under lång tid och utsattes för obehagligt ljud samtidigt som de hade huvor över ansiktet och stod mot en vägg. De fick inte någon mat, dryck eller möjlighet till sömn. Europadomstolen ansåg inte att detta var tortyr men det

---

⁹⁷ Danelius, s. 17 ff.

⁹⁸ Danelius, s. 67.

betecknades som ”omänskligt och förnedrande behandling”, och det förelåg då brott mot artikel 3 EKMR.⁹⁹ I målet Selmouni v. France ansågs det att polisens försök att framtvunga ett erkännande genom att dra den misstänkte i håret längs marken och misshandla honom under flera dagar var tortyr.¹⁰⁰ Även onödigt stränga restriktioner för fängelseinterner, exempelvis total isolering under en lång period, kan utgöra ”omänsklig och förnedrande behandling” enligt artikel 3 EKMR.¹⁰¹

Ovan beskrivna rättsfall visar situationer där myndigheter tagit en person i förvar och där personen blivit utsatt för en behandling som strider mot artikel 3. Vanligtvis inträffar dessa övergrepp utom synhåll för potentiella vittnen och det har därför införts en omvänd bevisbörda. Den omvända bevisbördan innebär att konventionsstaten ska bevisa att skadan inte uppstod under tiden för frihetsberövandet.¹⁰² Detta genererar en utredningsskyldighet för konventionsstaten vid misstanke om tortyr och tills motsatsen är bevisad är det den klagande personens berättelse som gäller.¹⁰³

3.2.1.2 Artikel 5 Rätt till frihet och säkert

Artikel 5 behandlar rätten till personlig frihet och säkerhet och syftar framförallt till att sätta gränser för myndigheterna att frihetsberöva individer i samband med misstanke om brott. Enligt artikel 5 första punkten får endast frihetsberövande ske i sex fall som uppräknas i moment a-f. I detta sammanhang är det värt att lyfta fram moment c som uttalar att det är godtagbart att frihetsberöva en person som på ett lagligt sätt blivit arresterad om målet med gripandet är att ställa honom eller henne inför en behörig rättslig myndighet. För att få frihetsberöva personen ska personen vara skäligen misstänkt för att ha begått ett brott eller det ska anses skäligen nödvändigt att hindra honom från att begå ett brott eller att undkomma efter att ha begått en brottslig gärning. Kravet på att konventionsstaten ska reglera detta genom ”lag” innebär att det ska finnas en rättslig norm och i vilken form denna kommer till uttryck varierar beroende på normgivningen i respektive konventionsstat. I Sverige regleras det som bekant genom lag i 2 kap. 8 § och 2 kap. 12 § 1 st. RF.

Enligt andra punkten i samma artikel ska skälen för frihetsberövandet och anklagelserna mot den frihetsberövade redovisas denne utan dröjsmål. Vidare ska, enligt tredje punkten i artikel 5, den som är berövad friheten utan dröjsmål ställas inför domare eller annan ämbetsman som enligt lag får fullgöra dömande uppgifter. Den bakomliggande tanken är att en person inte ska vara frihetsberövad en längre tid utan att en opartisk person (domare eller ämbetsman) prövar grunderna för frihetsberövandet. I Sverige sker detta genom en häktesförhandling senast 4 dygn efter att den misstänkte blivit gripen.¹⁰⁴

---

⁹⁹ Ireland v. UK (5310/71).

¹⁰⁰ Selmouni v. France (25803/94).

¹⁰¹ G.B. v. France (42346/98).

¹⁰² Tomasi v. France (1285/87).

¹⁰³ Kmetty v. Hungary (57967/00).

¹⁰⁴ 24 kap. 13 § 2 st. RB.

Den frihetsberövade har rätt till rättegång inom skälig tid. Det finns ingen absolut gräns för vilken tid som är skälig utan istället ska man titta på vilken fas av brottsprocessen den frihetsberövade befinner sig i.¹⁰⁵ Den fjärde punkten i artikel 5 berör den frihetsberövades rätt att skyndsamt få lagligheten av frihetsberövandet prövat av en opartisk domstol. Den sista punkten reglerar möjligheten för en person som blivit frihetsberövad på felaktiga grunder att få skadestånd. I svensk rätt regleras denna punkt i Lag 1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder.

3.2.1.3 Artikel 8 Rätt till skydd för privat- och familjeliv

Artikel 8 fastslår rätten till skydd för privat- och familjeliv, hem och korrespondens. Enligt punkt två i samma artikel får endast denna starka huvudregel inskränkas om det görs av offentlig myndighet med stöd av lag och om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till;

- statens säkerhet,
- den allmänna säkerheten,
- landets ekonomiska välstånd,
- förebyggande av oordning eller brott,
- skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Det finns flera straffprocessuella tvångsmedel som innebär ingrepp i den privata sfär som artikel 8 skyddar, exempelvis telefonavlyssning och brevkontroll för en häktad. Med korrespondens avses olika former av överförande av meddelande mellan individer som exempelvis brevpост och e-mail.¹⁰⁶

Om ett ingrepp i rätten till respekt för korrespondens ska anses ha skett måste punkten för hindrandet eller kontrollerandet vara vid överföringen av meddelandet mellan person A och person B. Om person B mottagit brev men i efterhand avslöjar information från brevet strider inte detta mot artikel 8. Att läsa ett mottaget brev som tillhör B strider inte heller mot rätten till respekt för korrespondens men kan dock anses vara en kränkning av rätten till respekt för B:s privatliv enligt artikel 8. Inskränkningar, exempelvis brevkontroll, för frihetsberövade får inte gå längre än vad som är lagligt och anses nödvändiga med hänsyn till ändamålet med frihetsberövandet.¹⁰⁷

Praxis från Europadomstolen visar att stor frihet måste finnas gällande en frihetsberövad persons rätt till korrespondens med sin advokat.¹⁰⁸ I ett fall skickade en frihetsberövad ett brev till sin advokat och rådfrågade honom om möjligheterna att anmäla en fångvakt för ärekränkning. Den frihetsberövade hindrades dock från denna korrespondens och

---

¹⁰⁵ Fisher, s. 57.

¹⁰⁶ Danelius, s. 344.

¹⁰⁷ Danelius, s. 349.

¹⁰⁸ Silver and others v. UK (5947/72).

Europadomstolen ansåg att detta agerande stod i strid mot artikel 8.¹⁰⁹ I målet Schönenberger mot Durmaz ansåg Europadomstolen att Schweiz brutit mot artikel 8. Durmaz frihetsberövades eftersom han var misstänkt för narkotikabrott och hans fru kontaktade då advokat Schönenberger och bad honom vara ombud. Advokat Schönenberger skickade då ett brev till Durmaz där han rekommenderade honom att utnyttja sin rätt till tystnad. Åklagaren stoppade brevet och Durmaz fick aldrig brevet vilket Europadomstolen inte ansåg var försvarbart eller nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.¹¹⁰ En granskning av korrespondens mellan frihetsberövad och advokat får endast ske i exceptionella fall, exempelvis när det finns misstanke att korrespondensen missbrukas i ett brottsligt syfte.¹¹¹

3.2.2 Tortyrkonventionen

Tortyrkonventionen ratificerades av Europarådets medlemsstater 1987. Två tilläggsprotokoll trädde även i kraft i mars 2002. Tortyrkonventionen hänvisar inledningsvis till tortyrförbudet i artikel 3 EKMR och tankegången bakom tortyrkonventionen är att förebygga användandet av tortyr och omänsklig behandling eller straff.

Enligt tortyrkonventionen ska det inrättas en ”European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment”, Tortyrkommittén. Tortyrkommitténs uppdrag är att besöka medlemsstaterna, undersöka behandlingen av frihetsberövade personer, och sträva efter att skydda frihetsberövade personer från tortyr eller annan omänsklig behandling eller bestraffning.¹¹²

Tortyrkonventionens föreskrifter är minimiregler, alltså kan Tortyrkonventionen inte åberopas för att begränsa ett mer omfattande skydd som medlemsstaten eller annan internationell överenskommelse föreskriver.¹¹³ Att den nationella rättsordningen föreskriver mer skydd gällande tortyr för individen ska dock inte hindra Tortyrkommittén från att utföra sina åligganden och det ska heller inte ett eventuellt samarbete med ett motsvarande nationellt organ göra.¹¹⁴

Tortyrkonventionen ska heller inte anses inskränka Europa kommissionen för mänskliga rättigheter eller Europadomstolens behörighet, eller medlemsstaternas skyldighet enligt EKMR.¹¹⁵ Kommittén kan därför inte pröva fall som redan är föremål för prövning i Europadomstolen eller göra tolkningar av EKMR. Att Tortyrkommittén granskar en individs fall innebär

---

¹⁰⁹ Golder v. UK (4451/70).

¹¹⁰ Schönenberger and Durmaz v. Switzerland (11368/85).

¹¹¹ Campbell v. UK (12244/86).

¹¹² Artikel 1 Tortyrkonventionen.

¹¹³ Artikel 17 p. 1 Tortyrkonventionen.

¹¹⁴ Prop. 1987/88:133 s. 12.

¹¹⁵ Artikel 17 p. 2 Tortyrkonventionen.

inte att denne inte kan anmäla sitt fall till Europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter eller Europadomstolen.¹¹⁶

När Tortyrkommittén har varit på besök ska de lämna en rapport till den berörda medlemsstaten där de beskriver vad de gjort för observationer samt ge rekommendationer om de anser det vara nödvändigt.¹¹⁷ Om Tortyrkommitténs rapporter om Sverige kan läsas i kapitel 2.4.1 till 2.4.5.

Tortyrkommitténs arbete kommer att redogöras för vidare under kapitel fyra.

3.3 Eurojust

Eurojust är det organ inom EU som arbetar för att förhindra grov brottslighet genom att koordinera utredningar och åtal som sträcker sig över landsgränserna och påverkar flera av EU:s medlemsstater.

2001 etablerades Pro-Eurojust, efter Europeiska Unionens råds beslut 1999. Rådet beslutade då att forma EU till ett område av frihet, säkerhet och rättvisa. Detta resultat skulle uppnås genom harmoniserade regler kring invandring och stärkande av det gränsöverskridande arbete att förebygga brottslighet genom att låta behöriga rättsliga myndigheter samarbeta. Därför skapades "College of Eurojust" av Rådet att styra Eurojust. College of Eurojust representeras av en medlem från varje medlemsstat och dessa representanter, som är domare, åklagare eller poliser, vilka bortkopplats från medlemsstaterna.¹¹⁸

År 2002 skapades dagens Eurojust genom beslut¹¹⁹ av Rådet efter att det konstaterats, efter attacken 11 september 2001 i USA, att hotet om terrorism inte längre är en enbart nationell angelägenhet och måste bemötas genom internationellt samarbete.

Eurojust samarbetar idag med, förutom de 27 medlemsstaterna, ett flertal brottsförebyggande organisationer och icke-EU länder och har slutit avtal med dessa för att tillåta utbyte av rättslig och personlig information för att underlätta brottsutredningar och rättsprocesser.

År 2009 publicerade Rådet ännu ett beslut¹²⁰ med syfte att förstärka Eurojusts operativa möjligheter att utreda brott, att utöka utbytet av information mellan involverade partner och att förstärka samarbetet mellan Eurojust, nationella myndigheter och tredje parter.¹²¹

Eurojust arbetar för att förbättra koordinationen av brottsutredningar och åtal mellan medlemsstaternas myndigheter och för att förbättra samarbetet mellan dess myndigheter genom att underlätta genomförandet av internationell rättslig hjälp och om verkställande av framställning om

---

¹¹⁶ Prop. 1987/88:133 s. 13.

¹¹⁷ Artikel 10 Tortyrkonventionen.

¹¹⁸ Council Decision 2002/187/RIF para. 3

¹¹⁹ Council Decision 2002/187/RIF.

¹²⁰ Council Decision 2009/426/RIF.

¹²¹ Council Decision 2009/426/RIF para. 1-3.

utlämning. Eurojust syftar att bistå de nationella myndigheterna så att deras utredningar och åtal är effektiva gällande gränsöverskridande brottslighet.¹²²

Eurojust kan, på förfrågan från en medlemsstat, assistera vid brottsutredning och åtal för medborgare en icke-medlemsstat, om icke-medlemsstaten har slutit ett samarbetsavtal med Eurojust eller om det finns ett särskilt intresse av Eurojusts bistånd¹²³.

Eurojust kompetens sträcker sig över samma område som Europols kompetens, och arbetar främst med brott som terrorism, narkotikasmuggling, människosmuggling, förfalskning, pengatvätt och annan grov brottslighet som påverkar EU:s finansiella intressen och som är en del av den organiserade brottsligheten. Medlemsstaterna kan givetvis söka hjälp från Eurojust angående andra typer av brott.¹²⁴

Eurojust strävar efter att överbygga de praktiska problem som kan uppstå för nationella myndigheter vid brottsutredningar. Den ska se till att inblandade myndigheter har all tillgänglig information¹²⁵, assistera myndigheterna så att bästa möjliga koordination av utredningar sker (så att den bäst lämpade myndigheten hanterar ärendet), och arbeta för att förbättra samarbetet mellan olika medlemsstaters myndigheter och bidra med analyser.¹²⁶

Eurojusts arbete är intressant för den här uppsatsen då den har en unik tillgång till kunskap rörande EU:s medlemsstaters rättssystem. Eurojust har även till uppgift att bistå medlemsstaterna med teoretisk hjälp och ledning med hur den ska arbeta för att förebygga brott på internationell nivå. Sverige har genom Utvecklingscentrum Malmö till exempel rådfrågat Eurojust om hur andra medlemsstater använder sig av häktningsrestriktioner. På så sätt sprids en kunskap som gör att reglerna och processerna i EU harmoniseras och EU:s samarbete för att förhindra grov organiserad brottslighet underlättas. Utvecklingscentrum Malmö besökte Eurojust i november 2010 och kapitel fem i denna uppsats är grundad på den information som gavs vid besöket.

---

¹²² Council Decision 2002/187/RIF artikel 3.

¹²³ Council Decision 2002/187/RIF artikel 5.

¹²⁴ Council Decision 2002/187/RIF artikel 4.

¹²⁵ Council Decision 2002/187/RIF artikel 13.

¹²⁶ Council Decision 2002/187/RIF artikel 7.

4 Tortyrkommittén – eller om tortyr

Då det inte är tillåtet i Europa och i Sverige att ha en lagstiftning som möjliggör tortyr är det viktigt att utreda när tortyr kan förekomma och när häktningsrestriktioner kan anses utgöra tortyr enligt EKMR.

Tortyrkommittén har i uppdrag att granska medlemsstaternas behandling av frihetsberövade personer för att stärka dessa personers skydd mot tortyr, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.¹²⁷

Tortyrkommittén består av medlemmar som är valda att representera varje medlemsstat och kommitténs sekretariat är en del av Europarådets departement för mänskliga rättigheter. Medlemmarna har olika bakgrund, såsom läkare och jurister, för att skapa en bred bas av kunskap.¹²⁸

Alla medlemsstater ska tillåta Tortyrkommittén att besöka platser där personer sitter frihetsberövade av offentliga myndigheter och samarbete ska därför finnas mellan medlemsstat och Tortyrkommittén.¹²⁹

Tortyrkommittén genomför besök bland medlemsstaternas fängelser, ungdomsvårdsanstalter, polisstationer, mottagningsplatser för invandring och psykiatriska anstalter, för att undersöka hur de intagna behandlas och för att ge rekommendationer om förbättringar. Tortyrkommittén gör såväl inplanerade, periodiska besök som ”ad hoc-besök”.¹³⁰ Kommittén ska meddela staten att de kommer att besöka staten, men måste inte berätta när besöket ska ske. Besöket kan därför ske direkt efter meddelandet.¹³¹

Samarbetet mellan medlemsstat och Tortyrkommittén visar sig bland annat genom att Tortyrkommittén ska anmäla till medlemsstaten när de har för avsikt att besöka staten. Då ska medlemsstaten garantera rätten för Tortyrkommittén att röra sig fritt i landet utan restriktioner och de ska ge fullständig information och tillgång till platser och byggnader där frihetsberövade förvaras. Tortyrkommittén ska även ges rätt att till enskilda samtal med intagna för att insamla information.¹³²

Medlemsstaten kan endast vid ett fåtal specifika situationer hindra Tortyrkommittén att besöka en viss plats eller vid en viss tidpunkt. Dessa specifika situationer måste grunda sig på;

- det nationella försvaret,
- allmän säkerhet,

---

¹²⁷ Artikel 1 Tortyrkonventionen.

¹²⁸ Artikel 4 Tortyrkonventionen.

¹²⁹ Artikel 2 och 3 Tortyrkonventionen.

¹³⁰ Artikel 7 Tortyrkonventionen.

¹³¹ Artikel 8 Tortyrkonventionen.

¹³² Artikel 8 Tortyrkonventionen.

- om allvarliga störningar föreligger på de platser som Tortyrkommittén vill besöka,
- en persons dåliga hälsotillstånd, eller
- att ett förhör pågår med den begärda personen gällande ett allvarligt brott

Om någon av dessa situationer skulle uppstå ska genast medlemsstaten och Tortyrkommittén mötas och diskutera fram en lösning på situationen.¹³³

Efter besöket sammanställer Tortyrkommittén en rapport, vilket syftar till att inleda en dialog mellan kommittén och medlemsstaten angående medlemsstatens behandling av frihetsberövade.¹³⁴

Då Tortyrkommittén arbetar för att skydda frihetsberövade personer, och inte för att straffa medlemsstaterna, är ett väl fungerande samarbete med de nationella myndigheterna betydelsefullt. Tortyrkommitténs rapporter från besök i medlemsstaterna är konfidentiella, men kan göras allmänt tillgängliga om medlemsstaten medger det.¹³⁵

Tortyrkommittén kan endast besöka medlemsstaters anstalter, men enligt Protocol 1 of 2002 kan Europarådet inbjuda stater som inte är medlemmar i EU, att ratificera Tortyrkonventionen, och därmed förstärks Tortyrkommitténs arbete mot tortyr.¹³⁶

4.1 European Standards

Tortyrkommitténs uppgift är att förhindra tortyr av frihetsberövade personer i medlemsstaterna. Tortyr är något som samtliga medlemsstater har tagit avstånd från och enats om att bekämpa. Alla medlemsstater är skyldiga att följa det ovillkorliga förbudet i Tortyrkonventionens första artikel mot alla former av tortyr eller misshandel. Men ordet tortyr definieras inte i konventionen. Enligt ”Riktlinjer för EU:s politik gentemot tredje land om tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning” innebär tortyr och misshandel alla former av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, inklusive kroppsbestraffning, som berövar individen hennes fysiska eller psykiska integritet.¹³⁷ Detta är en väldigt generell definition av begreppet tortyr, varför definitionen kommer att diskuteras vidare nedan.

Under årens lopp har Tortyrkommittén utvecklat riktlinjer gällande behandlingen av frihetsberövade personer. Dessa riktlinjer har publicerats av Tortyrkommittén under beteckningen ”The CPT standards”.

Enligt dessa riktlinjer är det viktigt att de frihetsberövade har fortsatt god kontakt med omvärlden under förvaringstiden. Den frihetsberövade ska ha

---

¹³³ Artikel 9 Tortyrkonventionen.

¹³⁴ Artikel 10 Tortyrkonventionen.

¹³⁵ Artikel 11 Tortyrkonventionen

¹³⁶ Artikel 18 Tortyrkonventionen.

¹³⁷ Guidelines to EU Policy towards third countries on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (An up-date of the Guidelines), s. 1.

möjlighet att behålla relationer till sin familj och nära vänner.¹³⁸ Att socialt isolera en frihetsberövad, när han är som mest sårbar kan leda till att staten utnyttjar situationen för att erhålla information eller ett erkännande.¹³⁹ Begränsningar i den frihetsberövades kontakt med omvärlden får endast ske om det är påkallat av säkerhetsskäl eller av ekonomiska skäl. För den frihetsberövade som har familj som lever långt borta från platsen där personen är intagen, ska reglerna angående besök och telefonsamtal till anhöriga kunna anpassas (förlängda besök och bättre telefonförbindelser).¹⁴⁰ Rätten att behålla kontakten med omvärlden och anhöriga kan dels härledas till artikel 3 EKMR (som förbjuder tortyr bland annat genom isolering) men även till artikel 8 EKMR som föreskriver att samtliga medborgare i EU:s medlemsstater har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv.¹⁴¹ För att en stats agerande ska vara berättigat måste det bevisas att en inskränkning i en persons rättigheter enligt EKMR har ett legitimt syfte (exempelvis allmän säkerhet, förebygga brott, skydd av allmänhetens hälsa och rättigheter), är berättigat enligt lag (det måste finnas stöd i nationell lagstiftning som förutser agerandet, för att undvika ageranden som är godtyckliga) och är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.¹⁴²

Tortyrkommittén har även kommit med riktlinjer gällande situationer då den frihetsberövade hålls isolerad på grund av disciplinära skäl eller för att skydda brottsutredningar. Kommittén framhäver här proportionalitetsprincipen som kräver en avvägning mellan de krav som brottsutredningen ställer och tillämpningen av isolering, som är en mycket ingripande åtgärd och kan ha allvarliga konsekvenser. Isolering kan enligt riktlinjerna anses utgöra en omänsklig och förnedrande behandling, och bör endast pågå under så kort tidsperiod som möjligt. För att garantera den frihetsberövades säkerhet, ska denne alltid få träffa en läkare för läkarundersökning där den frihetsberövades mentala hälsa undersöks. Läkaren ska samtidigt bedöma vilka konsekvenser fortsatt isolering kan leda till. Läkarens iakttagelser ska dokumenteras skriftligt och informeras till kompetent myndighet.¹⁴³

Den grundläggande principen att frihetsberövade ska behålla kontakten med omvärlden, ska enligt riktlinjerna gälla för samtliga frihetsberövade, och bland dem inkluderas ungdomsbrottslingar. Unga brottslingar gynnas nämligen särskilt av kontakt med omvärlden, då många av dem har beteenderelaterade problem på grund av känslomässiga berövanden och bristande social kompetens. Riktlinjerna föreskriver även att isolering, eller berövande av kontakt med omvärlden, aldrig ska utnyttjas mot unga som en disciplinär åtgärd.¹⁴⁴

---

¹³⁸ The CPT Standards p. 51.

¹³⁹ Murdoch, s. 116.

¹⁴⁰ The CPT Standards, p. 51.

¹⁴¹ Murdoch, s. 238.

¹⁴² Murdoch, s. 239.

¹⁴³ The CPT Standards p. 56.

¹⁴⁴ The CPT Standards p. 34.

Tillämpligheten av artikel 3 i EKMR på en specifik situation avgörs av två förhållanden. Först och främst ska bestämmas om behandlingen eller bestraffningen i fråga når upp till minimitröskeln av lidande. Frågan besvaras genom bedömning av om behandlingen eller bestraffningen uppnår en viss nivå av svårhet. Det som är avgörande är tidsperioden under vilken lidandet varat, de fysiska eller mentala men lidandet åsamkat, som offrets ålder, kön och hälsa. Att det saknas bevis för att syftet med behandlingen har varit att förnedra offret påverkar inte bedömningen. Även hot om våld eller tortyr kan göra att tröskeln för när tortyr överskrids. Endast svåra lidanden kan anses falla under artikeln och en helhetsbedömning av situationen ska ske.

Om denna fråga om lidande besvaras jakande ska därefter avgöras vilken titel lidandet ska ges, tortyr eller omänsklig och förnedrande behandling.¹⁴⁵

FN:s tortyrkonvention har en lite annorlunda syn på saken än vad EKMR har. FN:s tortyrkonvention fokuserar främst på syftet med behandlingen, istället för svårhetsgraden. FN:s tortyrkonvention föreskriver ett test med fyra delar, för att avgöra om behandlingen omfattas av konventionen och därmed anses vara tortyr:

- Den agerande har handlat uppsåtligt,
- Behandlingen har åsamkat svår fysisk eller mental smärta eller lidande,
- Behandlingen har till syfte att frammana information, bestraffa offret eller skrämma denne eller en tredje person,
- Behandlingen utförs av en person i egenskap av statlig representant.¹⁴⁶

4.1.1 Tortyr

Så, vad är tortyr? Först och främst kan vi konstatera att det inte finns någon legal definition av begreppet. Begreppet härstammar för EU-rättens del från artikel 3 EKMR som förskriver ett förbud mot tortyr. Begreppet tortyr återkommer sedan i Tortyrkonventionen som ger anvisningar om hur tortyr ska förebyggas i framtiden. Det är Europadomstolen som tolkar och tillämpar EKMR, och det är Tortyrkommittén som tillämpar Tortyrkonventionen. Det är alltså i teorin inte Tortyrkommitténs uppgift att avgöra vad som utgörs tortyr, utan endast att förhindra att det förekommer. Eftersom Tortyrkommittén inte är ett dömande organ så är den inte heller bunden av Europadomstolens domar, men använder domstolens tolkningar av vad tortyr kan anses utgöra.¹⁴⁷ Men, då Tortyrkommittén är den EU-rättsliga institution som granskar och rapporterar om staternas behandling av frihetsberövade, så kan Tortyrkommitténs uttalande betraktas som en auktionär bedömning av vad som är tortyr och inte. Staterna har alltså

---

¹⁴⁵ Murdoch, s. 116.

¹⁴⁶ Murdoch, s. 118.

¹⁴⁷ Morgans, Evans, s. 33.

kommit att betrakta Tortyrkommitténs bedömning av vad som är tortyr som riktlinjer.

Om Tortyrkommittén finner att tortyr förekommit i en stat, och ger rekommendationer till undvikande att det sker igen, så kan den utsätta personen i fråga vända sig till Europadomstolen för att få staten dömd för brott mot artikel 3 EKMR.¹⁴⁸ Tortyrkommitténs bedömning av vad som anses vara tortyr är alltså av betydelse för medlemsstaterna och vår fortsatta förståelse för hur restriktioner vid häktning ska bedömas.

Medan EKMR ser på begreppen tortyr, omänsklig och förnedrande behandling i en hierarki av svårhetsgrader, så ser Tortyrkommittén begreppen som begrepp som beskriver olika former av misshandel.¹⁴⁹ Om en behandling eller bestraffning ansetts överskrida tröskeln i artikel 3 EKMR för tortyr, så kategoriseras behandlingen som antingen tortyr, omänsklig eller förnedrande behandling. Gradindelningen avspeglar intensiteten av lidande för offret och statens syfte med användande av behandlingen eller bestraffningen. Tortyr täcker in de mest allvarliga former av våld som utövats med intentionen att orsaka ett väldigt svårt lidande, medan till exempel omänsklig behandling omfattar intensiv fysiskt och mentalt lidande och slutligen förnedrande behandling omfattar agerande som är avsedd att väcka känslor hos offret som rädsla, ångest och en känsla av att vara underlägsen, i syfte att förnedra offret och fysiskt eller mentalt bryta ner dennes motstånd. Gradindelningen baseras bland annat på offrets påverkan av behandlingen, varvid en särskild individualiserad bedömning måste göras i varje enskilt fall.¹⁵⁰ Utöver det att svårhetsgraden av behandlingen ska överskrida en miniminivå så ska det visas bortom rimligt tvivel att så är fallet. Polisen måste alltså respektera den frihetsberövade värdighet och vidta åtgärder för att inte uppnå tröskeln för tortyr.¹⁵¹

Enligt Tortyrkommittén klassas inte misshandel, som inte uppnår tröskeln för tortyr, som omänsklig och förnedrande behandling, utan enbart som misshandel. Tortyr, menar Tortyrkonventionen, avser främst svår misshandel som begås av polis.¹⁵²

Tortyrkommittén gör ingen tydlig distinktion mellan de tre begreppen ”tortyr”, ”omänsklig behandling” och ”förnedrande behandling”, men delar ofta upp begreppen i två kategorier:

- tortyr och svår misshandel (ill-treatment), och
- omänsklig och förnedrande behandling.¹⁵³

Tortyr har hittills påvisats endast i ett fåtal rapporter och kan beskrivas som specialiserade, extrema former av våld som används för att tvinga fram ett erkännande eller information, eller för att förnedra den utsatte. Lättare våld,

---

¹⁴⁸ Morgans, Evans, s. 33.

¹⁴⁹ Morgans, Evans, s. 39.

¹⁵⁰ Murdoch, s. 117 ff.

¹⁵¹ Murdoch, s. 161.

¹⁵² Morgans, Evans, s. 39.

¹⁵³ Murdoch, s. 122.

såsom slag med knytnävar, batonger och sparkar, har inte ansetts nå upp till kraven för tortyr, även i fall då det använts för att tvinga fram information. Misshandel som använder speciella tekniker (till exempel falaka, slag på offrets fotsulor), speciella instrument (till exempel elchocker) eller speciella former av förberedelser (till exempel ögonbindlar) har däremot ansetts kunna uppnå graden av tortyr.¹⁵⁴ Det är här svårt att dra en gräns för vad som anses utgöra tortyr (jämför bland annat med ett ungerskt fall där Tortyrkommittén ansåg inte att det var fråga om tortyr när offret blivit bakbunden och slagen med batonger, medan detta ansågs föreligga i ett Bulgariskt fall där offret blivit slagen under fotsulorna) men troligast är här att det är en fråga om bevisning.¹⁵⁵

Man kan dra slutsatsen att Tortyrkommittén anser att tortyr innebär ett överlagt, målmedvetet tillfogande av smärta, genom specialiserade tekniker och instrument med syfte att erhålla information, erkännande eller uppnående av andra särskilda ändamål.¹⁵⁶ Till skillnad från omänsklig och förnedrande behandling, som är passiv ”misshandel” genom exempelvis undermåliga faciliteter, anses tortyr vara uppsåtlig och aktivt utövande av misshandel.¹⁵⁷

Tortyrkommittén har även konstaterat att tortyr kan utgöras av psykologisk misshandel såsom hot, förnedring och isolering. Användandet av dessa tekniker, framför allt hot och förnedring, är svåra att bevisa, och det kan även råda osäkerhet om användande av till exempel isolering var motiverat eller inte.¹⁵⁸

Isolering kan ses som tortyr, men ibland kan isolering, det vill säga avsaknad av kontakt med omvärlden, vara nödvändigt för brottsutredningen. Restriktioner vid häktning är en sådan teknik som innebär att den frihetsberövade blir isolerad och användningen av tekniken i Skandinavien har blivit kritiserad av Tortyrkommittén. Isolering under långa tidsperioder är något som entydigt har blivit kritiserat, men har inte uppgivits uppnå tröskeln för psykologisk tortyr, även om bevisning finns som tyder på att detta faktiskt varit konsekvensen av användandet av restriktioner. Tortyrkommittén har sträckt sig så långt att den har uttalat att placandet av en frihetsberövad i isoleringscell kan, i speciella situationer, anses vara omänsklig och förnedrande behandling, men kommittén har aldrig uttalat att användandet av restriktioner vid häktning nått denna gräns i Skandinavien. För att komma tillrätta med problemet isolering som en konsekvens av restriktioner har de givit rådet att restriktioner endast ska meddelas efter ett särskilt juridiskt tillstånd meddelats, och att den frihetsberövade endast blir satt under restriktioner under så kort tid som möjligt, att behovet av restriktioner är legitimt och omprövas regelbundet och att restriktionerna förenas med god kontakt med kriminalvården och aktiviteter utanför cellen. Om dessa kriterier uppfylls menar Tortyrkommittén att restriktioner vid

---

¹⁵⁴ Morgans, Evans, s. 34 f.

¹⁵⁵ Morgans, Evans, s. 35 f.

¹⁵⁶ Morgans, Evans, s. 36.

¹⁵⁷ Murdoch, s. 123.

¹⁵⁸ Morgans, Evans, s. 37.

häktning inte i och för sig uppnår tröskeln för tortyr eller omänsklig och förnedrande behandling.¹⁵⁹

4.1.2 Omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

Begreppet omänsklig och förnedrande behandling refereras inte till fysisk eller psykologisk misshandel, utan används för att beskriva den frihetsberövades levnadsvillkor, och härrör alltså till former av miljömässig felbehandling.¹⁶⁰ Medan tortyr och svår misshandel anses vara dold misshandel som begås av polis för att erhålla information och erkännande, är omänsklig och förnedrande behandling synbar och erkänd felbehandling som uppstår ofta på grund av bristande resurser, som gör häkten och fängelser undermåliga, eller som bestraffning.¹⁶¹

Om den miljömässiga felbehandlingen inte uppnår tröskeln för omänsklig och förnedrande behandling kan behandlingen istället klassas som omänsklig eller förnedrande. Om behandlingen inte heller uppnår denna tröskel kan den beskrivas som *oacceptabel* eller något som *måste avvisas*. I sista hand har det hänt att Tortyrkommittén beskriver behandlingen som att den *kan* konstateras vara omänsklig och förnedrande.¹⁶²

Meddelandet av restriktioner vid häktning är den enda situation då begreppet omänsklig och förnedrande behandling refererar till psykisk misshandel.

När man bedömer om levnadsvillkoren överskrider tröskeln för omänsklig och förnedrande behandling, kan man betrakta villkoren ur en kumulativ synvinkel, så att ett villkor, som sett för sig inte skulle vara omänskligt eller förnedrande, anses vara det om det kombineras med andra levnadsvillkor som vederbörande blir föremål för.¹⁶³

Det finns dock fall där levnadsvillkoren alltid anses vara omänskliga och förnedrande, och det är till exempel förvaring på anstalt som är fysiskt överbelagd.

Även generellt bristande aktsamhet angående levnadsvillkoren kombinerat med fysiskt och socialt frihetsberövande kan anses vara omänskligt och förnedrande.¹⁶⁴ Tortyrkommittén har uttalat att cellen där den frihetsberövade förvaras ska vara tillräckligt stor (minst sju kvadratmeter), ha tillräckligt ljus och bra ventilation, vara utrustad med rena madrasser och sängkläder för det fall den frihetsberövade kvarhålls i cellen över natten. Kriminalvården eller polisen måste vidare kunna erbjuda den frihetsberövade mat, sovplats, plats att sköta sina naturbehov och sin personliga hygien. Kriminalvården har även skyldighet att anpassa

---

¹⁵⁹ Morgans, Evans, s. 37.

¹⁶⁰ Morgans, Evans, s. 40.

¹⁶¹ Murdoch, s. 123.

¹⁶² Morgans, Evans, s. 40.

¹⁶³ Morgans, Evans, s. 38.

¹⁶⁴ Morgans, Evans, s. 38.

förvaringen efter den frihetsberövades behov, till exempel om denne har ett handikapp eller är sjuk.¹⁶⁵

Viss tveksamhet råder om Tortyrkommittén med flit har använt orden ”omänsklig” och ”förnedrande” separat från varandra för att göra en markering. Vid ett tillfälle har Tortyrkommittén beskrivit utövningen av ”slopping out” (där den frihetsberövade får gå på toaletten i en hink, för att sedan tömma hinken inför fängelsepersonalen vid en central facilitet) som förnedrande både för den frihetsberövade, personalen och medfångar. Tortyrkonventionen har även bedömt situationer där frihetsberövade bor i överbelagda, ohygieniska, förfallna, mörka eller oventilerade fängelser som omänskliga (men inte som ”omänskliga och förnedrande”).

På samma sätt råder det oklarhet kring Tortyrkommitténs uttryck att levnadsvillkor *kan* anses uppnå tröskeln för omänsklig eller förnedrande behandling eller om det *alltid* ska ses som sådan behandling.¹⁶⁶

4.1.3 Häktningssrestriktioner

Europadomstolens praxis har fastslagit att polisens ansvarområden och utredningar måste respekteras vid bedömning av om polisens agerande har stridit mot EKMR. Det finns ett offentligt intresse av att polisen ges möjlighet att utföra sitt arbete. Polisens uppdrag kan försvåras om den misstänkte inte är frihetsberövad. Polisen ges därför möjlighet att tillfälligt arresteras eller häkta misstänkta, för att polisens utredande arbete inte ska störas. Det är viktigt att komma ihåg att även om polisen har denna möjlighet, måste detta ske på lagliga grunder. Möjligheten att frihetsberöva misstänkta personer är alltså inte absolut.¹⁶⁷ Detta innebär alltså att de utredande myndigheterna har tillerkänts, på en grundläggande nivå, en rätt att leda brottsutredningar ostört, men att den frihetsberövade fortfarande har vissa fundamentala rättigheter.

Angående häktningssrestriktioner har Tortyrkommittén medgivit att frihetsberövade personer åläggs restriktioner, för att skydda bevisning och avvärja kollusionsfara. Dock ska tidsperioden då denne är satt under restriktioner vara så kort som möjligt, då isolering kan utgöra omänsklig och förnedrande behandling i vissa fall.¹⁶⁸

För att isolering i samband med en brottsutredning ska vara berättigat måste beslutet om restriktioner regelbundet omprövas. Proportionalitetsprincipen ska vara styrande, för att nå en balans mellan behovet i det enskilda fallet av att utreda brott och isoleringens negativa konsekvenser.¹⁶⁹ Det finns två typer av isolering; social isolering, där den frihetsberövade inte får träffa andra människor, och så kallad fysisk isolering, ”sensory isolation”, då den frihetsberövade blir berövad fysisk stimuli som ljud och ljus. Fysisk

---

¹⁶⁵ Murdoch, s. 173.

¹⁶⁶ Morgans, Evans, s. 38 f.

¹⁶⁷ Murdoch, s. 150 f.

¹⁶⁸ Morgans, Evans, s. 55.

¹⁶⁹ Murdoch, s. 254 f.

isolering, i kombination med social isolering har bedömts vara mycket skadligt för den frihetsberövade och kan ses som omänsklig behandling och kan aldrig vara berättigat på grund av säkerhetsskäl eller liknande.¹⁷⁰

Även om en restriktion är lagligt grundad, så kan restriktioner ge upphov till svåra konsekvenser för den frihetsberövade. För att garantera skydd för den frihetsberövade, så att häktningsrestriktioner ändå ska kunna användas i ett rättssystem, har Tortyrkommittén rekommenderat att följande principer följs:

- Isolering ska endast användas i exceptionella situationer, och måste vara proportionell till de kraven som brottsutredningen ställer.
- Domstolen ska ge tillstånd till varje restriktion som ska meddelas, skälen till restriktionerna ska anges skriftligt och ska meddelas till den häktade (såvida inte de krav som brottsutredningen ställer medför annat).
- Restriktionerna och skälen för meddelande av restriktioner ska regelbundet omprövas och ses över av domstolen.
- Den häktade ska kunna överklaga beslutet om restriktioner till domstol eller annan kompetent myndighet.
- Den frihetsberövade som är satt under restriktioner ska när som helst, utan fördröjning, få träffa en läkare. Resultatet av läkarundersökningen, och den häktades fysiska och mentala hälsa och de förväntade konsekvenserna av en långvarig isolering, ska redovisas skriftligt till kompetenta myndigheter.
- Alla häktade som är satta under restriktioner under en längre period ska erbjudas aktiviteter, utöver den vanliga utomhusvistelsen, och garanteras mänsklig kontakt.

Detta betyder att den häktade ska ha möjlighet till kontakt med kriminalvårdare vid aktiviteter utanför sin cell som ska kompensera det faktum att de inte har tillgång till kontakt med andra frihetsberövade eller kan mottaga besök eller telefonsamtal. Denna kompensering ska vara proportionerlig med den nivå av restriktioner som häktade är satt under.¹⁷¹

Tortyrkommittén föreskriver att frihetsberövade ska ha kontakt med omvärlden. De har dock funnit det acceptabelt att denna kontakt måste vara kontrollerad till viss del, eller att den inskränks genom restriktioner.

Men, i de fall som den frihetsberövades omvärldskontakt inte är inskränkt, så ska personen ha möjlighet att bibehålla relationer till sin familj och nära vänner, och begränsningar i kontakten ska endast grundas på säkerhetsskäl (alltså, i sådana situationer då den frihetsberövade inte är belagd med restriktioner men hans kontakt med omvärlden ändå måste begränsas).¹⁷²

Den frihetsberövade ska kunna få besök från omvärlden, och begränsningar av denna rätt måste underbyggas med övertygande argument om den

---

¹⁷⁰ Murdoch, s. 256.

¹⁷¹ Morgans, Evans, s. 54 ff.

¹⁷² Morgans, Evans, s. 63.

frihetsberövade vill ha besök från till exempel barn under 15 år eller personer utan ett känt kriminellt förflutet eller narkotika beroende.¹⁷³

Den frihetsberövade ska därför, för att kunna behålla kontakten med sin familj, bli placerad nära sitt hem eller på en plats där denne lätt kan underhålla sina kontakter. Dock måste förutsättningarna för att brottsutredningen ska kunna fortgå uppfyllas. För att underlätta rehabilitering för den frihetsberövade, kan begränsningar av dennes kontakt med sin familj endast anses vara berättigat om säkerhetsskäl eller resursöverväganden föreskriver så.¹⁷⁴

Enligt Tortyrkommittén ska anstalter, för att tillgodose kraven på omvärldskontakt genom korrespondens, kunna förse den frihetsberövade med papper, pennor, frimärken och kunna avsända breven omgående.¹⁷⁵

Kriminalvården ska även göra det möjligt för den frihetsberövade att sända brev som inte direkt kan kännas igen som kommande från en anstalt.¹⁷⁶

Kriminalvården ska undersöka den frihetsberövades brev, istället för att läsa dem, och om breven måste läsas ska det göras i närvaro av den frihetsberövade.¹⁷⁷ Vidare ska korrespondens mellan den frihetsberövade och dennes advokat kunna ske obegränsat och utan kontroll. Endast när det finns en skälig anledning att misstänka att ett brev från advokaten har illegalt innehåll som inte kan upptäckas genom sedvanliga kontrollmetoder får brev öppnas men fortfarande inte läsas.¹⁷⁸

Den frihetsberövade ska vidare vara berättigad till telefonsamtal till sin familj och omvärld, vilket ska kunna ske direkt efter att den frihetsberövade blivit intagen.¹⁷⁹ EKMR garanterar dock inte den frihetsberövade rätten att hålla kontakt med omvärlden genom telefonsamtal, och när anstalten erbjuder möjligheten för frihetsberövade att ringa telefonsamtal så kan om legitima skäl finns denna möjlighet begränsas.¹⁸⁰

Gällande möjligheten för den frihetsberövade att mottaga besök har Tortyrkommittén konstaterat i praxis att ett 30 minuters besök i månaden för häktade personer inte är tillräckligt för att dessa ska kunna upprätthålla goda kontakter med familj och vänner. För ungdomar har inte heller 30 minuters besök per två veckor ansetts vara tillräckligt och enligt praxis är inte heller 15 minuters besök i veckan tillräckligt. Tortyrkommittén har även genom praxis givit riktlinjer för hur besöksrum ska utformas; de ska vara välkomnande och tysta och inte kunna avlyssnas, om besöksrummet används för besök mellan den frihetsberövad och dennes advokat.

---

¹⁷³ Murdoch, s. 238.

¹⁷⁴ Murdoch, s. 238.

¹⁷⁵ Morgans, Evans, s. 63.

¹⁷⁶ Murdoch, s. 238.

¹⁷⁷ Morgans, Evans, s. 63.

¹⁷⁸ Murdoch, s. 240.

¹⁷⁹ Morgans, Evans, s. 64.

¹⁸⁰ Murdoch, s. 241.

Som tidigare har nämnts ska undantag göras i de fall den frihetsberövades familj inte bor i närheten av anstalten och kan besöka den intagne. Då ska telefonsamtal kunna ersätta besökstillfället.¹⁸¹

---

¹⁸¹ Morgans, Evans, s. 63 ff.

5 Belgisk rätt

Följande kapitel grundar sig på den intervju jag deltog vid mellan Daniel Bernard, nationell expert vid Eurojust, och Utvecklingscentrum Malmö i november 2010 i Den Haag. De nationella representanterna och experterna vid Eurojust har arbetat som åklagare eller domare i sitt hemland, och har därför kunskap om hur rättsystemet fungerar och hur häktningsrestriktioner används praktiskt. Daniel Bernard är idag nationell expert för Belgien vid Eurojust och har tidigare arbetat som Riksåklagare (federal åklagare) i Belgien.

En komparativ del är intressant för uppsatsen då olika synvinklar av straffrätt belyses och ge förslag till alternativa lösningar på problematiken kring häktningsrestriktioner.

5.1 Bakgrund

Belgien är en stat som grundar sin rätt på kontinental rätt, men har även influenser från konstitutionell brittisk rätt. Den civilrättsliga och straffrättsliga lagstiftningen är mycket lik Frankrikes originallagstiftning, medan den processrättsliga lagstiftningen till stor del modifierats.¹⁸² Eftersom Belgien är medlem i EU, måste Belgien uppfylla de krav EU-rätten ställer i första hand, och därefter inför nationell rätt.

Belgiens brottsutredande myndigheter består av 27 lokala åklagarkammare, fem ”generalkammare” och en federal kammare. Den federala kammaren hanterar bland annat civilrättsliga fall och fall av organiserad brottslighet. De allmänna domstolarna har tre instanser; Första instansrätten, Hof van beroep (Cour d’appel), och Hof van Cassatie (Court de Cassation).

Åklagaren kopplas automatiskt in i början av en brottsutredning, och leder utredningen över polisen. Polisen informerar åklagaren omedelbart om de fall som de inleder en utredning av, och om polisen griper en misstänkt kopplas först åklagaren in och därefter den utredande domaren. Utredningsdomaren ska inom 24 timmar från gripandetillfället avgöra om den misstänkte ska häktas eller frigges. Då Belgiens rättssystem är inkvisitoriskt är det den brottsutredande domaren som leder brottsutredningen som förundersökningsledare efter det att en misstänkt gripits och domstolen tar aktiv del i utredningen. Denne är ansvarig för utredningar som kräver att den misstänktes frihet inskränks helt eller delvis. Den utredande domaren är ansvarig för utredningen till dess att han anser sig ha tillräckligt material för att åtala en misstänkt. Efter det lämnar den utredande domaren över fallet till åklagaren. Medan den brottsutredande

---

¹⁸² Pre-trial Detention in the European Union, An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU, s. 151

domaren leder utredningen har åklagaren ingenting med utredningen att göra, utan både den utredande domaren och åklagaren arbetar självständigt. Frihetsinskränkande beslut måste fattas av den utredande domaren, medan vissa mindre beslut och utredningsåtgärder kan beslutas av åklagaren själv (fram till dess att den utredande domaren tar över ansvaret för utredningen). Sedan åklagaren åter tagit över utredningen från den utredande domaren i syfte att åtala den misstänkte kan åklagaren, om han finner att utredningen inte är tillräcklig för att åtala den misstänkte och vill att ytterligare utredningsåtgärder ska utföras, be den utredande domaren att återuppta fallet för att ytterligare utreda brottet.

Målet med utredningen är att finna sanningen och därmed döma eller frikänna den misstänkte, istället för att utreda en dispyt. Den utredande domaren ska vara neutral i fallet, och är skyldig att finna bevis som talar både för och emot den misstänkte, för att därefter åtala eller meddela åtalsunderlåtelse mot den häktade. Åklagaren har däremot inte denna skyldighet att förhålla sig neutral utan kan rikta in sin utredning på att finna bevis för att kunna få en fällande dom.

Efter att den utredande domaren avslutat utredningen och överlämnat ärendet till åklagaren, ges även akten om den misstänkta till domstolen. På så sätt kan den dömande domstolen läsa hela akten och förbereda sig innan rättegången. I Hof van Assisen (Cour d'Assises), där domstolen består av en jury, används inte systemet, att de dömande redan känner till hela akten. Endast ordförande har då fått läsa akten innan rättegången.

När en utredning har påbörjats mot en misstänkt har denne och dennes försvarare rätt att inom 24 timmar få tillgång till den akt som öppnats i frågan mot den misstänkte i saken. Försvararen har även rätt att få tillgång till akten 24 timmar innan faller tas upp i Raadkamer (Chambre du Conseil), som är den domstol som prövar häktning.

Den misstänktes försvarsadvokat har rätt att vara närvarande vid alla polisförhör, förutom i undantagsfall då den utredande domaren kan förhindra denne att vara närvara vid det första polisförhöret.

5.2 Häktningsrestriktioner

Den belgiska lagen om frihetsberövande vid häktning¹⁸³ reglerar de situationer då restriktioner kan meddelas mot den häktade. Det finns två varianter av häktningsrestriktioner enligt denna lag:

- Förbud mot kommunikation enligt artikel 20, paragraf 2: Den häktade kan hållas helt isolerad under maximalt 3 dygn. Den häktade får då inte ha någon kontakt med andra människor, förutom sin försvarare, polis, utredande domare och häktespersonal. Det är den utredande domaren som meddelar denna restriktion om denne finner det nödvändigt för utredningen. Tidsperioden kan inte förlängas.

---

¹⁸³ Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis (Wet voorlopige hechtenis) eller Loi de 20 juillet 1990 relative à la détention préventive.

- Begränsning av kommunikation enligt artikel 20, paragraf 3: Den utredande domaren kan förbjuda den frihetsberövade från kontakt med särskilda personer, såsom andra misstänkta eller andra häktade om det är nödvändigt med hänsyn till utredningen, om det finns risk för att den frihetsberövade undanröjer bevisning eller kontakter personer och detta kan leda till att utredningen försvåras. Den frihetsberövade kan även bli förhindrad från att mottaga eller skicka brev, telefonsamtal eller besök. Den frihetsberövade kan vara satt under denna restriktionsform så länge det är nödvändigt för utredningen, och som längst till slutet av förundersökningen som leds av den utredande domaren. Denna begränsning måste motiveras för att vara tillåten. Den enda person som inte kan förbjudas kontakt med den frihetsberövade är dennes försvarare, i övrigt finns det inga begränsningar över vilka personer som detta restriktionsbeslut får omfatta. På så sätt blir den frihetsberövade oftast aldrig helt isolerad från all kontakt med omvärlden, utan denne tillåts fortfarande kontakt med omvärlden då kontakten är begränsad till utvalda personer.
Då en person är satt under restriktioner men mottger besök från andra personer (som den frihetsberövade inte är begränsad att träffa), kan dessa besök vara bevakade eller obevakade men avlyssnade.

Det är den utredande domaren som beslutar om häktning och restriktioner. Domaren måste inom 24 timmar efter att den frihetsberövade blivit gripen av polisen besluta om denne ska häktas. Därefter ska häktningsbeslutet (och även restriktionsbeslutet) omprövas och granskas regelbundet av Raadkamer. Första omprövningen ska ske efter 5 dagar, och därefter varje månad, eller om det gäller väldigt grova brott, var tredje månad. I fall där den misstänkte är häktad för ett grovt brott, och denne har suttit häktad i längre än 6 månader men fallet ännu inte tagits upp till huvudförhandling, ska även Hof van beroep regelbundet ompröva beslutet om häktning.

Den utredande domaren kan alltid dra tillbaka sitt beslut om häktning eller restriktioner, och han finner att restriktionerna inte nödvändiga längre, eller om han inte framställer en ny begäran om förlängning av användandet. De två formerna av restriktioner kräver att den frihetsberövade begär att få restriktionen upphävd av Raadkamer vid det regelbundna omprövningstillfället, i annat fall fortsätter restriktionerna att gälla automatiskt. Om den häktade vill få skälen till restriktionerna granskade måste denne begära det av den utredande domaren, som då granskar detta i anslutning till omprövningen av häktningen.

Beslutet om restriktioner kan inte bli överklagat av den häktade eller av åklagaren, det är endast möjligt att överklaga vid den regelbundna omprövningen av häktningsbeslutet. Det är heller inte möjligt att överklaga skälen för beslut om häktning.

Beslut om restriktioner ska alltid redovisas och motiveras skriftligt. Detta beslut ska även den häktade få ta del av från fängelseledningen skriftligen. Det skriftliga beslutet är officiellt och införs i ett register.

5.3 Alternativ till häktningsrestriktioner

Att en frihetsberövad blir satt under restriktioner är inte vanligt i Belgien, utan åtgärden används främst i exceptionella situationer. För att säkra utredningen, såsom bevisning och vittnesmål, har man därför vänt sig till andra lösningar.

En huvudprincip i belgisk rätt är att den misstänkte aldrig ska behöva kriminalisera sig själv, vilket betyder att denne kan ge olika vittnesutsagor under polisförhören och under rättegången. Han måste inte stå fast vid sin första utsaga utan är fri att ändra den. Rätten gör därefter en fri bevisvärdering av hans utsagor. Om den misstänkte ändrat sin historia kan det påverka trovärdighetsbedömningen av hans utsaga. Domaren har rätt att ge varje bevis, såsom vittnesmål vid domstolen, vilken tyngd denne vill. Generellt värderas vittnesmål och erkännande som lämnats under ed högt.

Dock kan vissa vittnesmål endast användas som ”stödande bevisning”, till exempel vittnesmål per telefon, anonyma vittnesmål och vittnesmål som lämnas genom röst- eller bildförvrängare.

För att kunna säkerställa bevisning får polisen i Belgien använda sig av bland annat telefonavlyssning. Det är den utredande domaren som beordrar att telefonavlyssning ska ske, om det finns en allvarlig indikation på att ett brott har begåtts och det finns inga andra sätt än att använda telefonavlyssning för att få fram sanningen. Beslutet måste dock motiveras och är endast möjligt att använda på misstänkta som har regelbunden kontakt med andra misstänkta, på platser där han regelbundet vistas eller kommunicerar till. Telefonavlyssning får inte ske i förebyggande syfte. Telefonavlyssningen kan ske genom inspelning eller direkt avlyssning. Telefonavlyssning är bara tillåtet för ett begränsat antal brott som anges i den belgiska lagen om häktning.

Vidare kan den belgiska polisen till exempel vidta följande utredningsåtgärder:

- Buggning (“bijzondere opsporingsmethode” eller ”méthode particulière de recherche”),
- granska och frysa misstänkta bankkonton (“bevriezing van bankrekening” eller ”gel de comptes bancaires”),
- muddra misstänkta (“fouillering” eller ”la fouille”),
- ta DNA-prov (“afname van DNA-stalen” eller ”prélèvement ADN”),
- kroppsvisitering (“onderzoek aan het lichaam” eller ”l’exploration corporelle”),
- göra husrannsakan (“huiszoeking” or ”la perquisition”),
- placera ut buggningsmateriel på enskilda personers fastigheter (“plaatsen van afluisterapparatuur” eller ”l’écoute”),
- konfiskera misstänkta saker (“inbeslagname van alle goederen die in aanmerking komen voor verbeurdverklaring” eller ”la saisie de tous objects éligibles d’être confisqués”),
- konfiskera och söka igenom datorer och nätverk (“databeslag en netwerkzoeking” eller ”la recherche informatique”),

- läsa privata brev ("onderscheppen en lezen van post" eller "l'interception et la prise de connaissance du courrier"),
- användandet av infiltratörer och ("infiltratie" eller "l'infiltration"),
- användandet av informatörer ("informanten" eller "des indicateurs").

Om polisen använder sig av dessa metoder för att säkerställa bevisning minskar nödvändigheten att ålägga den misstänkte med restriktioner.

6 Den nya häkteslagen

År 2009 kom proposition 2009/2010:135 som lade fram förslag till ändringar av den gamla Behandlingslagen och införandet av den nya Häkteslagen. Det var i samband med att en ny fängelselag diskuterades som riksdagen ansåg det även motiverat att en ny häkteslagstiftning utkom. Lagen träder i kraft i april 2011.

Då Behandlingslagen har, som tidigare diskuterats, kritiserats av både Tortyrkommittén och Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter, beträffande möjligheterna för den häktade att överklaga åklagarens beslut om restriktioner, ansåg regeringen det därför nödvändigt att se över reglerna kring häktningsrestriktioner.

Den nya Häkteslagen utformades för att likna Fängelselagen, då det ansågs rimligt att likartade regler skulle gälla för både fängslade och häktade. Dock ska det poängteras att viktiga skillnader upprätthålls mellan de som är frihetsberövade utan att vara dömda och de som är dömda, till exempel gällande kollusionsfaran som i princip endast kan gälla för den som är häktad på grund av misstanke om brott och inte för den som redan är dömd.¹⁸⁴

Det är relevant för denna uppsats att se på den nya lagstiftningen då en del av förändringarna syftar till att begränsa användandet av häktningsrestriktioner och den häktade möjlighet att överklaga rättens beslut vissa slag av restriktioner.

6.1 Häktesutredningen och proposition 2009/10:135

Propositionen till den nya Häkteslagen föregicks av Häktesutredningen¹⁸⁵ som erkände att isolering från omvärlden är mycket påfrestande för den häktade, varför restriktioner endast får användas mycket restriktivt och inte slentrianmässigt eller under långa perioder. Som en del av arbetet för att begränsa användningen av restriktioner till endast exceptionella situationer lyfte Häktesutredningen fram möjligheten till lättnad av restriktioner, och påpekade att det inte var ovanligt att restriktioner lättas på eller hävs, på grund av att häktespersonal, läkare eller försvarare ingriper och begär lättnad till åklagaren. Vidare konstaterade Häktesutredningen dock att det är ovanligt att den häktade själv utnyttjade möjligheten att ansöka om lättnad av restriktioner.¹⁸⁶

Därför rekommenderade Häktesutredningen, och därefter propositionen, bland annat att beslutanderätten för restriktioner ska överföras till tingsrätten från åklagaren och att beslut om restriktioner ska vara överklagbara för den häktade.¹⁸⁷

---

¹⁸⁴ Prop. 2009/10:135 s. 108.

¹⁸⁵ SOU 2006:17.

¹⁸⁶ SOU 2006:17 s. 127.

¹⁸⁷ Prop. 2009/10:135 s. 113 f.

En utav de ändringar av Behandlingslagen som förekommer i propositionen är därför att tingsrättens beslut om restriktioner av visst slag ska kunna överklagas. Denna ändring är helt i linje med Tortyrkommitténs rekommendationer. Häktesutredningen föreslog att åklagaren ska ange vilka restriktioner hon vill meddela och varför hon vill meddela just dessa restriktioner, i den mån utredningen inte påverkas av motiveringen. Därefter ska tingsrätten ange i sitt beslut vilka restriktioner åklagaren får meddela, och detta beslut ska kunna överklagas.¹⁸⁸

Frågan om tingsrättens beslut om restriktioner ska kunna överklagas har diskuterats förut i tidigare propositioner. I den aktuella propositionen angav regeringen att möjligheten att överklaga ett beslut från tingsrätten ökar rättssäkerheten, och att detta skäl anses väga tyngre än det tidigare hävdade argumentet att det finns en risk att flera olika instanser prövar samma omständigheter om den häktade får överklaga ett beslut mot honom om restriktioner. Ett beslut mot honom angående prövning av restriktioner ska kunna överklagas på samma sätt som ett generellt tillstånd om restriktioner och utan inskränkning i tiden. Därför ska man enligt den nya Häkteslagen kunna överklaga beslut om prövning av restriktionsbeslut i tingsrätt, till hovrätten och Högsta domstolen.¹⁸⁹

Grundläggande samhällsintressen föreskriver att en effektiv brottsutredning ska kunna bedrivas. För att detta ska kunna ske är det lämpligt att den häktade inte kan försvåra utredningen utan hindras kontakt med omvärlden genom restriktioner, vilka ska tillämpas restriktivt. Utredningen konstaterade dock att restriktioner ofta inte tillämpas med återhållsamhet. Därför föreslog Häktesutredningen att frågan om åläggande av vissa restriktioner ska prövas av rätten varje gång domstolen beslutar om häktning på grund av kollusionsfara istället för att i enlighet med den rådande ordningen den häktade på eget initiativ måste begära prövning av frågan om restriktioner vid häktnings- eller omhäktningförhandlingen.

Häktesutredningens ändringsförslag avsåg att förhindra åklagaren att slentrianmässigt ålägga restriktioner samt att onödiga restriktioner meddelades. I propositionen drogs dock slutsatsen att behovet och effektiviteten av förslaget kunde anses vara tillräckligt tillgodosett genom den häktades initiativmöjlighet, varför Häktesutredningens förslag i denna del inte antogs.¹⁹⁰

I denna del måste man dessutom erinra sig reglerna om att åklagarens tillstånd att ålägga restriktioner faller om inte åklagaren framställer ett nytt yrkande om tillstånd vid omhäktningförhandlingen.

6.2 De nya reglerna

Propositionen anger att den som är häktad på grund av misstanke om brott får meddelas restriktioner om det finns risk att hon undanröjer bevis eller försvårar sakens utredning. Paragraf 6 kap 1 § nya Häkteslagen motsvarar

---

¹⁸⁸ Prop. 2009/20:135 s. 114.

¹⁸⁹ Prop. 2009/10:135 s. 115 f.

¹⁹⁰ Prop. 2009/10:135 s. 115.

till stor del den tidigare lagstiftningen om häktningsrestriktioner. Enligt det första stycket i 1 § är utgångspunkten att den häktade endast ska bli ålagd restriktioner om det föreligger kollusionsfara, vilket betyder att restriktioner endast ska användas restriktivt. Restriktionsbeslutet ska därför stå i proportion till den nödvändiga inskränkningen i den häktades frihet. I paragrafen finns även en hänvisning till 24 kap 5a § RB som innebär att den häktade endast får åläggas restriktioner i enlighet med RB:s bestämmelser.¹⁹¹

6 kap 2 § nya Häkteslagen motsvarar även delvis 16 § 1 st. Behandlingslagen, och innehåller bestämmelser om vilka restriktioner som kan åläggas den häktade. Bland annat anges vikten av att restriktioner inte används under längre tid än nödvändigt. Vidare kan dessa restriktioner specialanpassas till det enskilda fallet, så att den häktade till exempel förhindras att kommunicera med vissa närstående men inte med andra, eller från att läsa särskilda tidningar eller se på utvalda nyhetsprogram. En nyhet i paragrafen är att den häktades möjlighet till permission inte får dras in, även om denne blir ålagd restriktioner. Men för att den häktade ska bli beviljad permission måste undersökningsledaren eller åklagaren lämna medgivande.¹⁹²

Enligt 6 kap 3 § nya Häkteslagen är det förundersökningsledaren eller åklagaren som prövar en fråga om restriktioner. Beslutet ska omprövas så ofta det finns anledning till det, till exempel om kollusionsfaran minskar eller ökar och därmed påverkar behovet och förutsättningarna för restriktioner. Om kollusionsfara inte råder ska restriktionerna upphävas. Paragrafen motsvarar den tidigare formuleringen i 16 § 1 st. och 3 st. Behandlingslagen och är utformad enligt lagrådets förslag.¹⁹³

6 kap 4 § nya Häkteslagen föreskriver att den som är häktad på grund av misstanke om brott får begära av tingsrätten prövning av beslutet att ålägga restriktioner. Denna begäran om prövning ska prövas samtidigt som rätten prövar frågan om tillstånd till restriktioner enligt 24 kap 5a § RB. Tingsrättens beslut kan överklagas till hovrätten och Högsta domstolen. Paragrafen ämnar fungera som en säkerhet för den häktade, så att denne kan få åklagarens beslut om restriktioner prövat.

I likhet med Behandlingslagen anger den nya Häkteslagen att den häktade har rätt att begära tingsrättens prövning av ett beslut om åläggande av restriktioner av visst slag, men prövningen omfattar inte frågor om lättnader eller undantag från restriktioner. I det tredje stycket införs nyheten att rättens beslut om prövning av restriktioner eller tillståndet för åklagaren att ålägga restriktioner kan överklagas. Överklagandet behöver inte ske i samband med omhäktningförhandlingen och är inte heller inskränkt till viss tid.¹⁹⁴

---

¹⁹¹ Prop. 2009/10:135 s. 201.

¹⁹² Prop. 2009/10:135 s. 201 f.

¹⁹³ Prop. 2009/10:135 s. 202.

¹⁹⁴ Prop. 2009/10:135 s. 203.

Enligt propositionen har utformningen av den nya Fängelselagen och Häkteslagen förankring i FN:s konvention från 1966 om medborgerliga och politiska rättigheter, Europakonventionen, Tortyrkonventionen, Barnkonventionen och de europeiska fängelsereglerna, eftersom svensk lagstiftning måste motsvara Sveriges internationella åtaganden.¹⁹⁵

---

¹⁹⁵ Prop. 2009/10:135 s. 68.

7 Analys

7.1 Svensk rätt och belgisk rätt

I Sverige idag använder åklagare restriktioner vid häktning i betydande omfattning. Restriktioner används för att skydda brottsutredningen, och åklagaren måste vid häktningsförhandlingen motivera sitt beslut att meddela särskilda restriktioner och förklara varför det finns kollusionsrisk och varför den häktade bör bli ålagd restriktion. Det främsta skälet för att häktade blir ålagda restriktioner är för att de inte ska kunna försvåra brottsutredningar, till exempel genom att prata med anhöriga för att påverka deras vittnesmål, hota vittnen eller förstöra annan bevisning. Denna risk för försvårande av utredningen är givetvis en risk som åklagaren och polisen vill undvika, och det mest effektiva och lämpliga sättet har i Sverige ansett vara att meddela restriktioner.

Användandet av restriktioner hänger även ihop med de processuella principer som Sverige styrs av, nämligen; muntlighetsprincipen, omedelbarhetsprincipen och koncentrationsprincipen. Dessa principer innebär att domstolens bedömning i målet ska ske på grundval av vad som förekommer vid huvudförhandlingen. Vittnesmål och bevisning måste framföras under huvudförhandlingen och domstolen får inte ta i beaktande vad som finns i akten, vad som sagts tidigare i förhör och så vidare, men som inte framkommer vid huvudförhandlingen. Vill åklagaren hänvisa till bevisning eller vittnesmål som framkommit tidigare i utredningen måste dessa läsas upp och refereras till under rättegången. Om den som är ställd inför rätta ändrar sin utsaga, mellan förhören under förundersökningen och tiden för rättegången, är den enda möjligheten för åklagaren att hänvisa till tidigare förhör genom att läsa upp dem inför rätten. För att undvika att den misstänkte ändrar sin utsaga används alltså restriktioner, som ett sätt att ta bort incitamenten för den häktade att vilja ändra sin historia.

Ytterligare en anledning till att häktningsrestriktioner används så ofta kan bero på att det råder en viss rädsla bland åklagarna för att inte använda häktningsrestriktioner. De förlitar sig på att restriktionerna finns där för att skydda utredningen och ser dem som en förutsättning för att bedriva utredningen. Frågan är hur systemet och brottsutredningarna hade sett ut om åklagarna inte kunde ålägga restriktioner. Onekligen fungerar det ju för många andra europeiska länder, där häktningsrestriktioner inte används lika frekvent som i Sverige. Man kan tänka sig att risk finns att antalet framgångsrika utredningar skulle sjunka i början då åklagarna eventuellt skulle gå miste om information på grund av ovana av att behöva bevaka utredningen på ett nytt sätt. Men när åklagare och poliser insett att det går att bedriva utredningar utan restriktionerna, så tror jag att man kanske skulle inse att fördelarna av att inte ingripa i den häktades frihet ytterligare skulle väga tyngre än behovet för brottsutredningen, och användandet av restriktioner det skulle endast bli en fråga om resurser. Kostnaden för en

utredning skulle ju sannolikt bli högre om mer resurser måste läggas på ytterligare utredningsåtgärder, än om den häktade åläggs restriktioner och man därigenom uppnår samma effekt.

Användandet av restriktioner är något som är vanligt i de nordiska länderna, men söderut i Europa ser användandet annorlunda ut. Instruktioner om restriktioner är något som finns i de flesta länder, men används mer sällan än i till exempel Sverige.

I Belgien kan åklagaren och den utredande domaren använda sig av restriktioner, men det är förhållandevis sällan det sker. Det ser ut som att Belgien istället har valt att acceptera att det inte går att förhindra att den häktade sprider information till utomstående eller mottager information som kan få denne att ändra sin utsaga. Man har vägt den frihetsberövades intresse av kontakter med andra människor under tiden i häkte mot intresset av att ha utredningen ostörd, och kommit fram till att risken att bevisning försvinner och vittnesmål ändras inte väger tyngst, och har därför konstaterat att det inte går att förhindra att utredningen kan utföras helt utan störningar. Detta kan vara en anledning till varför restriktioner inte används lika flitigt i Belgien som i Sverige. Man har helt enkelt accepterat ett visst mått av osäkerhet i utredningarna.

Man kan även fråga sig om man i Belgien har en annan syn på människans behov av integritet och sociala kontakter.

Ytterligare en skillnad som går att urskilja mellan Sverige och Belgien är rättssystemen; Sveriges rättssystem är ackusatoriskt och Belgien är inkvisitoriskt. Ett ackusatoriskt rättssystem innebär att domaren fungerar som en medlare och beslutsfattare. Åklagaren och den åtalade är likställda parter. I ett inkvisitoriskt rättssystem tar domaren en utredande roll och fungerar därför som ordförande och förundersökningsledare. Den åtalade fungerar mer som ett förhørsobjekt än som en likställd motpart till åklagaren. Denna skillnad i rättssystemen kan vara upphovet till Tortyrkommitténs annorlunda bedömning av åklagarnas agerande vid häktning. Man kan ifrågasätta om Tortyrkommittén, som är lokaliserat i Frankrike har tagit intryck av kontinentala, inkvisitoriska rättssystem, och vid sina besök i Sverige kritiserat det svenska systemet med restriktioner på grund av att de är ovana vid det nordiska eller ackusatoriska systemet. Då Tortyrkommittén består av representanter från samtliga anknutna medlemsstater bör Tortyrkommitténs arbete och rapporter spegla samtliga staters rättssystem och traditioner. Kommitténs medlemmar som besökte Sverige 2009 kom från Danmark, Irland, Island, Liechtenstein och Turkiet. Sammansättningen torde ha visat på en blandning av medlemmarnas kontinentala, nordiska och common law traditioner, och inte uppvisa några skillnader på grund av de olika rättssystemen. Men ändå blev Sverige kritiserat än en gång. Vi spekulerar om problemet ligger i en ovana av det nordiska systemet.

Man kan även ifrågasätta betydelsen av skillnaden att det är en åklagare som fattar beslut om häktningsrestriktioner i Sverige, jämfört med kontinentala länder där det är en utredande domare som är beslutsfattaren. Har Tortyrkommittén fäst avseende vid att ett beslut om häktningsrestriktioner fattats av en åklagare eller en utredande domare? Ska ett beslut från en

domare anses väga tyngre än ett beslut från en åklagare? Säkrar en domares beslut lagligheten bättre än ett åklagarbeslut? Det framgår inte från Tortyrkommitténs riktlinjer hur kommittén ställer sig i frågan, om de förespråkar att restriktionsbeslut bör fattas av en domare. Att beslutet fattas av en domare utgör ingen rättssäkerhetsgaranti. Man skulle till och med kunna argumentera, för Sveriges fördel, att ett åklagarbeslut är bättre för den häktade, då detta beslut måste prövas av domstol omgående och dessutom har den häktade möjligheten att överklaga domstolens beslut. I fall där är en utredande domare meddelat beslut om häktningsrestriktioner görs det endast en omprövning av beslutet, om den häktade överklagar beslutet (förutom vid de regelbundna omprövningarna). Att åklagaren meddelar beslut om häktningsrestriktioner torde ju resultera i att behovet av restriktioner omprövas och bedöms en extra gång, vilket torde vara till fördel för den häktade.

7.2 EU-rätt

Det är Europakonventionen om mänskliga rättigheter och Tortyrkonventionen som är de övergripande regelverk som styr reglerna om hur människor inom EU:s territorium ska behandlas och vilka rättigheter de har, bland annat som frihetsberövade. De europarättsliga fängelsereglerna reglerar mer specifikt hur fängelser, häkten och anstalter ska se ut och hur de intagna ska behandlas.

Varken Europakonventionen eller Tortyrkonventionen innehåller specifika regler angående häktningsrestriktioner, varför riktlinjer för häktningsrestriktioner har utvecklats av Europadomstolens och Tortyrkommitténs praxis och uttalanden. Tortyrkommittén menar att häktningsrestriktioner får förekomma i syfte att skydda brottsutredningen (bevisning) och vid kollusionsfara. Syftet att skydda brottsutredningen är ett erkänt intresse, och samtliga länder i EU har processregler för att förhindra kollusion. Just häktningsrestriktioner är något som används av de flesta länder, men i störst omfattning i de nordiska länderna. Det är för dessa länder viktigt att väga intresset av utredningens effektivitet mot ingripandet mot den frihetsberövade. Ingripande mot den frihetsberövade måste vara proportionerligt, för att inte anses utgöra tortyr enligt Tortyrkonventionen. Beslutet om häktningsrestriktioner måste regelbundet omprövas för att vara lagligt, enligt Tortyrkommittén. Detta för att förhindra att häktningsrestriktioner används allt för lättvindigt och ofta. Om åklagaren eller den utredande domaren regelbundet utvärderar utredningens utveckling och ifrågasätter sina egna beslut och motiveringar, bör detta leda till mer eftertanke gällande ingripande beslut och till att denne inte slentrianmässigt meddelar häktningsrestriktioner. Att sådana beslut inte bör meddelas slentrianmässigt talar för sig själv. När en person är häktad så befinner sig denne i en mycket utsatt situation och blir denne dessutom ålagd restriktioner innebär detta ofta att han inte får ha kontakt genom brev, telefonsamtal eller besök med andra intagna, släkt eller vänner. Att på sådant sätt bli avskuren från omvärlden, kan självklart vara mycket prövande för personen ifråga. Ur en åklagares eller utredande domares

synvinkel kan man dock se flera fördelar med att isolera en häktad genom restriktioner. För det första skyddas utredningen från störningar av den häktade. För det andra kan det finnas ett visst mått av psykologisk strategi i att isolera en person då personen ifråga kan få tid att lugna ner sig och få distans till situationen. Nackdelen med att isolera en person är givetvis avsaknaden av mänsklig kontakt; generellt sett torde utredningen gynnas om den häktade får besök, då dennes torde bli lugnare av mänsklig kontakt. Framförallt besök av familj och vänner kan göra att den häktade vill anstränga sig för att samarbeta i utredningen, kanske för att förkorta häktningstiden. Åklagaren kan, trots att häktningsrestriktioner är meddelade, göra undantag för besök och kontakter för den häktade. Förutom sin försvarare, häktespersonal och läkare som den häktade ska ha kontakt med, kan åklagaren godkänna besök från häktespräster och religiösa ledare från andra trossamfund, men även med andra vänner, om det inte är till men för utredningen. När det gäller unga personer, medges i praktiken i stort sett alltid besök av familjemedlemmar, eftersom det gynnar den häktade psykologiskt.

Diskussionen kring proportionalitet lyfts fram av Tortyrkommittén som essentiell.

Tortyrkommittén är en av de institutioner i EU som har givit mest ledning gällande häktningsrestriktioner i EU. Även Europadomstolen har fått betydelse för häktningsrestriktioner, då den bland annat gett ledning till Tortyrkommittén om hur Tortyrkonventionen och Europakonventionen ska tolkas. Europadomstolen är även det enda organ som kan döma ett land för brott mot dessa konventioner och utdöma sanktioner mot landet. Tortyrkommittén kan endast uttala kritik och fördömanden mot landet i fråga och ge rekommendationer för hur landet bör ändra sin lagstiftning för att uppnå överensstämmelse med EU-rätten. Tortyrkommitténs rapporter efter besök i ett land har alltså ingen självständig rättslig betydelse, men det är viktigt att inse att Tortyrkommitténs omdömen kan uppmuntra till aktioner mot landet. En häktad som känner sig blivit felbehandlad kan således bli styrkt i sin åsikt att denne har blivit behandlad i strid mot EKMR genom Tortyrkommittén, och därefter vända sig till Europadomstolen i saken.

Som jag tidigare har nämnt har Tortyrkommittén sitt säte i Frankrike. Kommittén ska spegla en samlad bild av straffrätten och processregler runt om i Europa. Men att vi kan notera att det är just de nordiska länderna som har blivit kritiserade för sin frekventa användning av häktningsrestriktioner. Jämförelsevis kan man se på länder som Frankrike, Italien och Belgien som sällan använder häktningsrestriktioner och har därför heller inte blivit kritiserade i samma grad för att isolera häktade personer som en följd av åläggande av restriktioner.

Självklart är det viktigt att inga länder bryter mot Tortyrkonventionen. Men man får en känsla av att Tortyrkommittén förespråkar eller visar särskild förståelse för kontinentala rättssystem där man har accepterat att man inte kan förhindra helt att utredningen blir störd, då Tortyrkommittén inte kommit med tydliga instruktioner för hur Sverige bör förändra sin lagstiftning. De förändringar som Tortyrkonventionen rekommenderat är

mindre förändringar som gör att åklagare ska bli mer medvetna om sina beslut och motiv, men som inte direkt tvingar åklagare att agera annorlunda i utredningen eller vid beslutsfattande. Tortyrkommittén bör utforma tydligare förslag på ändringar av lagstiftningen för att ersätta häktningsrestriktioner, för att få åklagare att bli medvetna om konsekvenserna av isoleringen och endast använda häktningsrestriktioner i speciella fall. Man kan idag få intrycket av att Tortyrkommittén föredrar den kontinentala synen på restriktioner, men tvekar till att ge de nordiska länderna en direkt uppmaning till att ändra sin lagstiftning gällande restriktioner så att den blir mer lik de kontinentala ländernas lagstiftning.

7.3 Tortyr

När man diskuterar häktningsrestriktioner, är det relevant att se på tortyrfrågan. Eftersom begreppet tortyr inte definieras i Tortyrkonventionen får man istället undersöka hur Tortyrkommittén tolkat lagstiftning och praxis, och vad de fäster avseende vid när de granskar länders ageranden. Tortyrkommitténs tolkningar har nedtecknats och kallas för "European Standards". Standarderna är inte av bindande karaktär utan ger endast ledning för staterna för hur de bör agera vid frihetsberövanden. Begreppet tortyr har definierats genom att det delas upp i olika nivåer eller gradindelningar, och enligt Tortyrkonventionen kan en stats agerande anses utgöra tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling. Denna gradindelning möjliggör nyansering och att Tortyrkommittén kan bemöta problem på olika nivåer, och rikta kritik av olika tyngd mot stater. Under begreppet tortyr kan Tortyrkommittén kritisera såväl staters behandling av häktade i undermåliga häkten som staters olika processuella förfaranden.

Begreppet tortyr för direkt tankarna till de grövre brott som utförs för att plåga människor, ofta i syfte att få ett erkännande framtvingat. Det är dock viktigt att komma ihåg att begreppet är vidare än så, och åtgärder och förhållanden som i första hand inte anses som tortyr kan leda till ett resultat som betraktas som tortyr enligt Tortyrkonventionen. När en misstänkt blir ålagd häktningsrestriktioner är det alltså inte restriktionerna i sig som utgör tortyr, utan de sammantagna konsekvenserna av dessa kan framstå som det om den misstänkte blir fysiskt och socialt isolerad under en längre period. Detta faktum är något som svenska åklagare bör ägna mer eftertanke åt när de ålägger en häktad restriktioner, eftersom de verkar benägna att använda restriktionerna ofta.

Tortyrkommittén har i sina uttalanden definierat tortyr som svårt våld och psykologisk misshandel. Omänsklig eller förnedrande behandling har i praxis visats vara fall då häktesanstalten varit undermåligt utrustad så att den häktade har kommit till skada, eller då häktade varit isolerade från sin omvärld under en längre tid. Det är denna isolering som är farlig menar Tortyrkommittén. Isolering där den häktade blir mer eller mindre avskärmd från omvärlden, när den enda kontakten med människor blir möten med försvarare eller häktespersonal, kan innebära fara för individen. Särskilt farlig blir situationen då den häktade troligen känner sig stressad på grund av häktningen, och pressad från polis och åklagare att prestera vid förhören

men samtidigt vill skydda sig själv. Det är därför viktigt att isoleringen inte utnyttjas av åklagaren eller den utredande domaren för att sätta press på den häktade. Isolering får inte användas som ett påtryckningsmedel eller en form av bestraffning. I de fall detta skett har kritik riktats mot staten från Tortyrkommittén.

Häktningsrestriktioner innebär att den häktade blir mer eller mindre isolerad från omvärlden, men detta institut har blivit accepterat av Tortyrkommittén för de fall det är nödvändigt för brottsutredningen. Trots att isoleringen är laglig grundad, så kräver Tortyrkommittén att beslut om restriktioner regelbundet ska omprövas i domstol så att restriktioner endast används i exceptionella situationer och att häktet och häktespersonal uppfyller vissa minimikriterier. Isolering kan enligt Tortyrkommittén inte anses vara omänsklig eller förnedrande behandling om den häktade endast är isolerad under en kortare period. Dock har Tortyrkommittén ännu inte sett något behov av att ange hur lång tid ”en kortare period” bör anses vara.

Märkligt nog har inte heller några direkta exempel angetts på vad en exceptionell situation utgörs vara. Det hade skapat klarhet om så skett. Ska vissa typer av brott direkt anses kvalificera situationen som exceptionell, eller ska en individuell bedömning göras? Svaret här bör vara att en individuell bedömning bör göras av varje fall, men då aktualiseras även frågan om rättssäkerhet. Då det inte finns regler i europeisk lagstiftning och inte heller i svensk lagstiftning, och ingen direkt praxis från Europadomstolen som berör häktningsrestriktioner är det svårt både för åklagaren och för den häktade att förutse när restriktioner ska få användas. Jag efterlyser tydligare riktlinjer från Tortyrkommittén gällande när restriktioner får användas och inte bara rekommendationer vars syfte är att garantera att restriktioner används så lite som möjligt.

Det är även viktigt att komma ihåg att Tortyrkommittén aldrig har fördömt Sverige på grund av användande av restriktioner, utan kommittén har endast gett råd för hur användningen ska ske för att uppnå förbättringar.

7.4 Sammanfattande kommentar

Sveriges lagstiftning torde i sig stämma överens med EU-rätten i det avseendet att den tillåter häktningsrestriktioner i exceptionella fall, men då åklagarnas tillämpning av restriktionerna i många fall inte framstår som restriktiv, måste vi fråga oss om Sveriges tillämpning av lagstiftningen strider mot EU-rätten. Tortyrkommittén godkänner Sveriges tillämpning av häktningsrestriktioner i exceptionella fall, då det är nödvändigt för brottsutredningen, men på det sätt som åklagarna använder häktningsrestriktioner idag framgår det att restriktionerna inte enbart används i exceptionella fall utan faktiskt i flertalet fall. Åklagarna verkar se dem nästan som en förutsättning för att bedriva brottsutredningen. Man måste fråga sig om det tummas på proportionalitetsprincipen. Tillämpning av proportionalitetsprincipen på ett meningsfullt sätt förutsätter ju en empatisk förståelse för restriktionernas konsekvenser vägt mot utredningens behov. Man kan väl tänka sig att detta inte sker med självklarhet i varje

enskilt fall. Då häktningsrestriktioner endast är tillåtna i fall där den häktade är häktad på grund av kollusionsfara kan åklagaren i de flesta fall bedöma att det är nödvändigt för utredningen att hålla den häktade isolerad. Det följer av begreppet att om kollusionsfara råder så finns det möjlighet att den misstänkte kan vilja undanröja bevis och vittnen och därmed försvåra utredningen. Detta kan denne göra själv praktiskt, och det finns egentligen inget som säger att bara för att den misstänkte är häktad och sitter på en anstalt, så kan han inte påverka utredningen, eftersom han kan tala med besökare och andra häktade. Jag finner det alltså fullt förståeligt att många åklagare närmast automatiskt vill ålägga den misstänkte restriktioner så fort denne blivit häktad. Men det är denna slentrianmässiga användning som kan strida mot EU-rätten. EU-rätten tillåter häktningsrestriktioner i exceptionella fall, men inte i stort sett samtliga fall. Det är viktigt att våra svenska åklagare gör en mer individualiserad bedömning av om restriktioner verkligen är nödvändigt i det specifika fallet. Åklagarna får alltså inte tumma på bedömningen av proportionalitet.

Intressant är att svenska åklagare idag ofta anser att restriktioner är en förutsättning för att bedriva en utredning. Deras kollegor runt om i Europa har på många sätt inte samma inställning, och där används inte heller restriktioner lika flitigt eller med samma syfte, och det finns väl knappast något som tyder på att deras utredningar skulle ge ett sämre resultat. I många länder utanför Skandinavien har man accepterat att man inte bör isolera den häktade totalt, för att hålla utredningen helt ostörd. Istället har man funnit andra sätt att säkra bevisning för utredningen. Avlyssning och övervakade besök i häktena är till exempel vanligt förekommande i Belgien och är ett sätt att säkra bevisning. Den häktade blir på så sätt inte isolerad, utan kan få ta emot besök. Polis kan på ett tidigt stadium ingripa eller förutse hur en utredning kommer att utvecklas, om den häktade förmår besökaren att till exempel undanröja bevisning, och därmed förhindra att bevisning förstörs. I Sverige hade den häktade varit helt förhindrad att träffa anhöriga om det fanns en risk för att han skulle förmå någon att till exempel undanröja bevis.

Runt om i Europa är detta ett generellt drag, man har valt att i sina rättssystem inte använda sig så ofta av restriktioner för att säkra utredningar, utan istället valt andra vägar såsom använda sig av övervakning i större grad och bedriva utredningen på ett annorlunda sätt. Detta är givetvis mer resurskrävande, då dessa utredningar tenderar att bli mer omfattande och ta längre tid. I bedömningen av proportionalitet har den häktades personliga behov vägt tyngst. Åklagare och utredningsdomare är mer medvetna om risken att utredningen kan bli störd, vilket leder till att de lägger extra resurser på utredningen, för att inte gå miste om värdefull information. Man får inte bortse från att frågan kring häktningsrestriktioner delvis är en ekonomisk fråga. Om vi i Sverige skulle ålägga färre häktade restriktioner, och därmed intensifiera brottsutredningarna, vilket är nödvändigt för att säkra att bevisning och vittnesmål inte går förlorade, skulle utredningarna möjligtvis komma att fördyras än om den häktade åläggs restriktioner.

Man ska dock komma ihåg att det också kostar pengar att förvara en häktad med restriktioner. Den häktade måste regelbundet övervakas och ha kontakt med kriminalvården för att tillfredsställa behovet av mänsklig kontakt.

När Tortyrkommittén kritiserat Sverige för den omfattande användningen av restriktioner, har Tortyrkommittén givit instruktioner för vad som är acceptabelt i detta avseende och hur restriktionerna ska vara utformade för att vara legala. Men Tortyrkommittén har inte givit något tydligt alternativ eller anvisningar till hur lagstiftningen bör se ut. Detta ser jag som en klar brist i Tortyrkommitténs kritik, då den är ensidig och inte löser själva problemet. Det är enkelt att kritisera häktningsrestriktionernas vara och icke-vara, men det har visats sig svårt för Tortyrkommittén att komma med alternativa lösningar som är lämpliga för det svenska rättssystemet. Man kan å andra sidan säga att det är lagstiftarens sak, inte Tortyrkommitténs.

Den nya lagstiftningen kommer att göra det enklare att få ett beslut om restriktioner överprövat, oavsett om det är ett faktiskt beslut om åläggande av restriktioner eller om det gäller möjligheten att få ett avfärdande beslut om överklagande prövat igen. Detta kan komma att innebära att fler beslut från åklagarna överprövas. Om lagstiftningen åstadkommer en ändring i åklagarnas attityd från att frekvent använda restriktioner till att minska användningen så har lagstiftningen lyckats anser jag. Risken föreligger dock att problematiken kring restriktioner kommer att kvarstå. Tortyrkonventionen tillåter endast användandet av restriktioner under korta perioder, så den förändringen Tortyrkommittén vill åstadkomma är egentligen inte att minska användandet av restriktioner utan att helt ta bort långvariga restriktioner. De nya reglerna gör det dock möjligt att överklaga ett beslut om fortsatta restriktioner, varför åklagaren även borde få incitament att förkorta tidsperioderna då en häktad är satt under restriktioner. Om lagstiftaren uppnår syftet med den föreslagna lagändringen, är detta ett betydande steg i riktning mot en tillfredställande användning av restriktioner.

Käll- och litteraturförteckning

Muntliga

Daniel Bernard, nationell expert för Belgien vid Eurojust, 2010-11-09.

Offentligt tryck

Departementsserien

Ds 1996:46 Restriktioner för häktade.

Lagstiftning

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Europeiska konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Häkteslag (2010:611).

Lag (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl.

Lag (1988:695) med anledning av Sveriges tillträde till den europeiska konventionen om tortyr m.m.

Lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl., SFS 1998:602.

Regeringsformen (1974:152).

Rättegångsbalk (1942:740).

Propositioner

Proposition 1975/76:90 med förslag till ny lag om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. m.m.

Proposition 1986/87:112 om anhållande och häktning, m.m.

Proposition 1987/88:133 med anledning av Sveriges tillträde till den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr m.m.

Proposition 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor.

Proposition 1993/94:24 med förslag till ändrade regler om kroppsvisitation och kroppsbesiktning, m.m.

Proposition 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Proposition 1997/98:104 Behandlingen av häktade.

Proposition 2009/10:135 En ny fängelse- och häkteslagstiftning.

Statens offentliga utredningar

SOU 1977:50 Häktning och anhållande.

SOU 2006:17 Ny häkteslag.

Övriga myndighetspublikationer

Ekonomistyrningsverket, *Rapport Åklagarmyndighetens interna styrning och kontroll – förändringsbehov och möjligheter till utveckling*, Dnr: 10-601/2008, 2009-02-13.

Regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende Åklagarmyndigheten, Regeringsbeslut I:8, Ju2009/10249/Å.

Åklagarmyndighetens författningssamling 2005:29

Åklagarmyndighetens författningssamling 2005:30

Internationella dokument

Rapporter från Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter

CommDH(2004)13, 8 July 2004, Report by Mr Alvaro Gil-Robles, Commissioner for human rights, on his visit to Sweden 21-23 April 2004, for the attention of the Committee of Ministers and the Parliamentary Assembly.

Rapport från FN:s underkommitté mot tortyr

CAT/OP/5/SWE/R.1, 10 July 2008, Report on the visit of the subcommittee on prevention of torture and cruel, inhuman or degrading treatment of punishment to Sweden.

Rapporter från Tortyrkommittén

CPT/Inf (92) 4, Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 14 May 1991, <http://www.cpt.coe.int/en/states/swe.htm>

CPT/Inf (95) 5, Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 23 to 26 August 1994, <http://www.cpt.coe.int/en/states/swe.htm>

CPT/Inf (99) 4, Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 15 to 25 February 1998, <http://www.cpt.coe.int/en/states/swe.htm>

CPT/Inf (2004) 32, Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 27 January to 5 February 2003, <http://www.cpt.coe.int/en/states/swe.htm>

CPT/Inf (2009) 34, Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 9 to 18 June 2009, <http://www.cpt.coe.int/en/states/swe.htm>

Övrigt publicerat

Council of European Union, *Guidelines to EU Policy towards third countries on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (An up-date of the Guidelines)*, 8590/08, 18 April 2008.

European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, *The CPT standards - "Substantive" sections of the CPT's General Reports*, CPT/Inf/E (2002) 1, Rev. 2009.

European prison rules, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2006.

Rådets beslut av den 28 februari 2002 om inrättande av Eurojust för att stärka kampen mot grov brottslighet (2002/187/RIF).

Rådets beslut av den 16 december 2008 om förstärkning av Eurojust och om ändring av beslut 2002/187/RIF om inrättande av Eurojust för att stärka kampen mot grov brottslighet (2009/426/RIF).

Litteratur m.m.

Bylund, Torleif, *Tvångsmedel I*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1993.

Craig, Paul; De Burca Gráinne, *EU law: Text, Cases and Materials*, 4:e upplagan, Oxford University Press, 2007.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 3:e upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2007.

Ekelöf, Per Olof; Bylund, Torleif; Edelstam, Henrik, *Rättegång. Tredje häftet*, 7:e upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 1994.

Fisher, David I., *Mänskliga rättigheter, en introduktion*, 4:e upplagan Norstedts juridik 2007.

Fitger, Peter. *Särtryck ur rättegångsbalken: kap. 19-28, 36*. Norstedts Juridik AB, Stockholm 2007.

Van Kalmthout, A.M.; Knapen M.M.; Morgenstern C., *Pre-trial Detention in the European Union, An Analysis of Minimum Standards in Pre-trial Detention and the Grounds for Regular Review in the Member States of the EU*, Wolf Legal Publishers, 2009

Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?*, Thomson Fakta AB, Stockholm, 2009.

Morgan, Rod; Evans, Malcolm D., *Protecting Prisoners – The Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, Oxford University Press, New York, 1999.

Murdoch, Jim, *The treatment of prisoners – European Standards*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2006.

Westerlund, Gösta, *Straffprocessuella tvångsmedel*, Bruuns Bokförlag, Göteborg, 2005.

Rättsfallsförteckning

Europeiska unionens domstol

Case 14/83 Von Colson and Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen, 10 April 1984.

Case 152/84, M. H. Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching), 26 February 1986.

Cases C-6 and 9/90 Francovich and Bonifaci v. Italy, 19 November 1991.

Case C-194/94, CIA Security International SA v. Signalson SA and Securitel SPRL, 30 April 1996.

Case C-260/89 Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE v Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas, 18 June 1991.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Case of Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom, 12244/86, 30 August 1990 or 27 March 1991 (Article 50).

Case of G.B. v. France, 42345/98.

Case of Golder v. The United Kingdom, 4451/70, 21 February 1975.

Case of Ireland v. The United Kingdom, 5310/71, 18 January 1978.

Case of Kmetty v. Hungary, 57967/00, 16 December 2003.

Case of Schönenberger and Durmaz v. Switzerland, 11368/85, 20 June 1988.

Case of Selmouni v. France, 25803/94, 28 July 1999.

Case of Silver and others v. The United Kingdom, 5947/72.

Case of Tomasi v. France, 12850/87, 27 August 1992.

Nytt Juridisk Arkiv

NJA II 1943 s. 321.